

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Polysémia a idiomatika v tvorbe argentínskej skupiny

Les Luthiers

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Šmídová, Ph.D.

Autorka: Lívia Kucková

Studijní program: Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

2024

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som autorkou tejto kvalifikačnej práce a že som ju vypracovala výhradne s použitím prameňov a literatúry uvedených v zozname použitej literatúry.

Dňa 06.05.2024 v Českých Budějovicích

.....

Podpis

POĎAKOVANIE

Touto cestou by som rada poďakovala Mgr. Markéte Šmídovej, Ph.D., za odborné vedenie práce, som veľmi vďačná za všetky informácie a rady, ktoré predstavovali veľký prínos pri tvorbe tejto práce. Taktiež by som rada poďakovala členom Ústavu romanistiky za inšpiráciu a užitočné poznatky počas môjho štúdia. A na záver by som taktiež rada poďakovala mojej blízkej rodine za neustálu pomoc a podporu.

ABSTRAKT

Predmetom tejto práce je lingvistická analýza využitých lexikálno-sémantických prostriedkov v dielach argentínskej humoristickej skupiny Les Luthiers. Zameriavame sa na prvky paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Jednotlivé javy sú predstavené teoreticky, následne sa sústredíme na ich výskyt v tvorbe. Konkrétne sa zachytáva výskyt synonymie a antonymie, polysémie a homonymie, kolokácií a frazém, metafor a metonymie. Cieľom tejto analýzy je tvorba štruktúrovaného repertoáru vyskytnutých javov vo vybraných dielach skupiny. Identifikácia skúmaných javov má za úlohu upozorniť na ich využitie pre humor a napomôcť k správnej dištinkcii prvkov a delimitácií paradigmatických a syntagmatických vzťahov v predstaveniach zoskupenia. Práca môže taktiež poslúžiť na zvýšenie povedomia o samotnej existencii skupiny, ich tvorbe a prínose pre hispánsku kultúru a španielsky jazyk.

Kľúčové slová: polysémia, idiomatika, paradigmatický vzťah, syntagmatický vzťah, humor, Argentína.

ABSTRACT

The purpose of this work is to analyze lexical-semantics strategies applied in Les Luthier's work, Argentinian musical-humoristic group. We put emphasis on elements of paradigmatic and syntagmatic relations. We provide the elucidation of elements belonging to these relations, afterwards we examine their presence in the creation of the group. The examined phenomena are particularly synonymy, antonymy, polysemy and homonymy, along with collocations, idiomatic expressions, metaphor, and metonymy. As the objective of this study, we opt for the analysis of phenomenon and afterward the formation of structural repertoire in certain works of the group. A coherent classification is intended to help in the proper identification of the elements and delimitation of the paradigmatic and syntagmatic relations between the observed phenomena. Also, the work can be used in purpose to raise an awareness of the existence of the group, with their contribution to the Hispanic culture and Spanish language.

Key words: polysemy, idiomatic, paradigmatic relation, syntagmatic relation, humour, Argentina

Obsah

Úvod	3
1. Jazyk a jeho výskum.....	5
1.2. Jazykovedné disciplíny.....	5
2. Lexikológia.....	6
2.1. Etymológia.....	8
3. Paradigmatické a syntagmatické vzťahy.....	8
3.1. Predstavenie teórie.....	8
3.2. Vertikálny vzťah lexém.....	9
3.2. Triedy paradigmatických vzťahov.....	9
3.2.1. Synonymia.....	9
3.2.2. Antonýmia.....	10
3.2.3. Polysémia.....	11
3.2.4. Homonymia.....	11
3.2.4.1. Homografia.....	12
3.2.4.2. Homofónia.....	12
3.3. Horizontálny vzťah lexém.....	13
3.4. Charakteristiky syntagmatických vzťahov.....	13
3.5. Triedy syntagmatických vzťahov.....	15
3.5.1. Kolokácie.....	15
3.5.2. Tvorba kolokácií.....	16
3.5.3. Príslovia.....	16
4. Frazeológia a idiomatika.....	16
4.1. Frazémy a idiómy.....	17
4.1.2. Sémantika a metafora.....	18
4.1.3. Sémantika, metonymia a synekdocha.....	19
5. Predstavenie muzikálno-humorného zoskupenie Les Luthiers.....	20
5.1. Členstvo skupiny.....	21
5.2. Kreatívna tvorba.....	22
5.3. Humoristická stránka.....	23
6. Predmet výskumu a hypotézy.....	24
7. Metodológia práce a výskumu.....	25

7.1. Postup práce.....	25
7.2. Repertoár diel	26
7.2.1. Lexikálno-sémantické prostriedky	28
7.4. Zhrnutie analýzy	45
7.4.1. Grafický záznam.....	46
7.5. Kvalitatívny popis vybraných príkladov	47
7.5.1. Javy paradigmatického vzťahu	47
7.5.1.1. Synonymia a antonymia	47
7.5.1.2. Homonymia, homofónia a homografia.....	48
7.5.1.3. Polysémia.....	49
7.5.2. Javy syntagmatického vzťahu.....	50
7.5.2.1. Kolokácie.....	50
7.5.2.2. Frazémy	51
7.5.2.3. Metafora.....	51
7.5.2.4. Metonymia.....	52
7.6. Záver.....	52
8. Resumen	53
9. Bibliografia.....	57
9.1. Elektronické zdroje.....	58
9.2. Audiovizuálne zdroje.....	59
9.2.1. Rozhovory s Les Luthiers.....	61

Úvod

Čo nastane, ak využijeme mnohoznačnosť slov vo svoj prospech? Je polysémia a homonymia rovnaký alebo podobný jav? Čo spája tieto javy a čím sa diferencujú? Je možné postihnúť idiomatiku v bežnom rozhovore? Je možné popreplietat' tieto javy s humorom?

Predmetom tejto práce je nájsť odpovede na kladené otázky. V tejto práci sa venujeme analýze lexikálno-sémantických javov aplikovaných v diele argentínskeho zoskupenia Les Luthiers. Skupina, pôsobiaca prevažne v Latinskej Amerike, je preslávená humornými vystúpeniami obohatenými o rôzne javy paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Tvorba skupiny v tejto práci nie je analyzovaná z literárneho hľadiska, zameriavame sa na lingvistické mechanizmy, ktoré je možné v dielach pozorovať. Skupina vo svojej tvorbe aplikuje javy ako polysémia, homonymia a idiomatické výrazy. Stárou súčasťou diel je hudobný sprievod, ktorý je zakomponovaný do vystúpení. Niektoré diela sú výhradne len hudobnými vystúpeniami. Jednotlivé diela, či už ide o hudobné alebo diskurzívne, sú samostatne uvádzané jedným z členov skupiny.

Bázou tejto práce je teoretický výklad jednotlivých javov, ich tvorby a spôsob užitia z odborného hľadiska. V prvých kapitolách poskytujeme čitateľovi úvodný koherentný prehľad tzv. lievik informácií od všeobecných poznatkov z oblasti jazykovedných disciplín až po priblíženie jednotlivých aspektov paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Ťažisko práce teda leží v oblasti lexikológie a sémantiky. Preto je základným zdrojom informácií dielo *Lexikológia španielskeho jazyka* od B. Ulašina (2022). Po stručnom priblížení jazykovedných disciplín sa špecializujeme na popis podstaty paradigmatických a syntagmatických vzťahov. V tejto časti práce sa opierame o viaceré publikácie F. Čermáka, ako napríklad *Kolokace* (2006), *Frazeologie a idiomatika* (2007) či *Lexikon a sémantika* (2010). Pre správnu dištinkciu paradigmatických a syntagmatických vzťahov využívame taktiež poznatky z diela *Kapitoly z lexikológie* (2013), autormi tohto diela sú M. Ološtiak a M. Ivanová. Pri popise jednotlivých prvkov patriacich do horizontálneho alebo vertikálneho vzťahu medzi lexémami sú okrem vyššie uvedených diel nápomocné aj *Lexikológia slovenčiny* (2011) a *Manual de la fraseología española* (1997).

Po predstavení teoretických poznatkov venujeme časť práce oboznámeniu čitateľa so samotnou argentínskou skupinou *Les Luthiers*. Informácie o tvorbe spolu so stručným oboznámením členstva skupiny pochádzajú z webu www.lesluthiers.org. Ide o súborný web poskytujúci informácie o činnosti skupiny, ktorý ráta s podporou jedného z členov tohto zoskupenia.

Pre empirickú časť práce je zvolená analýza aplikovaných javov z lingvistického hľadiska. Popri analýze si kladieme otázky ako napr. aká je početnosť užitia jednotlivých javov v tvorbe? Akým spôsobom je využitá mnohoznačnosť? Je táto mnohoznačnosť náhodná alebo cielená? Je pre publikum zábavná interpretácia mnohoznačných výrazov či výrazy samotné? Poskytujú členovia publiku výklad správnej interpretácie idiomatických výrazov? Cieľom analýzy je postihnúť spomínané javy a spôsob ich užitia.

Počet analyzovaných diel je najmä kvôli obmedzenej dostupnosti limitovaný, napriek tomu pomerne rozsiahly. Pred zahájením výskumu oboznamujeme čitateľa s analytickými predpokladmi v súvislosti so skúmanými javmi. Analýza diel je zameraná na jednotlivé kusy, ktoré spoločne tvoria celovečerné vystúpenia. Pre analýzu je zvolených pätnásť celovečerných vystúpení, tieto vystúpenia sú zložené z tzv. kusov, ktorých je štyridsaťsedem.

Čo sa týka priebehu analýzy, postupne zhladáme všetkých pätnásť vystúpení. Pri postihnutí lexikálno-sémantického úkazu zaznamenáme čas výskytu. Tento údaj slúži pre lepšiu orientáciu čitateľa, ktorý tak má prehľad o výskytovej miere prvkov. Následne, po realizácii výskumu zostavíme repertoár zaznamenaných javov vo forme tabuľky. V repertoári uvádzame názov diela, časový úsek, transkripciu javu, identifikáciu javu a popis, prípadne preklad alebo kontextuálne poznámky. Ide o rozsiahly repertoár, ktorý zahŕňa diela v rannom veku skupiny datované približne od 70. rokov až po posledné roky pôsobenia.

Pre lepšiu orientáciu je prehľad lexikálno-sémantických prostriedkov (tzn. vytvorený repertoár) obohatený aj o grafický záznam. Tento graf zaznamenáva percentuálne zastúpenie všetkých javov v tvorbe. Ďalej nasleduje zhrnutie analýzy, to adresujeme vybraným príkladom jednotlivých javov a ich interpretácií. Čitateľovi v tejto časti dodávame konkrétne príklady nielen typických úkazov, ale aj tých obťažných resp. diskutabilných.

Po uskutočnení analýzy a deskripcii skúmaných fenoménov sa postupne dopracujeme aj k odpovediam na otázky, kladené v úvode tejto práce. V závere ponúkame stručný prehľad dosiaľ prezentovaných poznatkov pochádzajúcich z teoretickej oblasti s prepojením na empirickú časť práce, teda jednotlivé prvky z dielne Les Luthiers. Taktiež poskytujeme ucelenú predstavu o využitých javov, identifikácií, a najmä jednoznačný prehľad rozdielov a charakteristických znakov.

1. Jazyk a jeho výskum

Čo je jazyk? Sú to združené hlásky, ktoré vyslovujeme? Je to len nástroj na dorozumievanie? Pod pojmom *jazyk* rozumieme „*nadindividuálny sociálny fenomén, jeho poznávanie je aj bránou k charakteristike národa.*“ (DOLNÍK, 2013:15) A teda k poznaniu národa sa môžeme dostať skrz jazykový systém. Jazyk je nielen prostriedkom pre transfer informácií, ale nástrojom poznania. Spolu s ľudstvom je jazyk v neustálom vývoji, z tohto dôvodu je potrebné aktualizovať poznatky, ktorými dosiaľ disponujeme. Do jazyka neustále prenikajú nové výrazy z cudzích jazykov, a preto je potrebné tieto nové výrazy modifikovať podľa morfológických pravidiel príslušného jazyka. Jazykovým výskumom a jeho systematizáciou sa zaoberá vedná disciplína lingvistika, taktiež známa aj pod termínom jazykoveda.

Medzi jej hlavné úlohy radí de Saussure popis všetkých jazykov a ich histórie, hľadanie všeobecných pravidiel resp. zákonov, na ktoré je možné preukázať pri špecifických historických úkazoch. Ďalšou úlohou pre lingvistiku je jej samotná definícia. Lingvistika nie je izolovanou vedou, má veľmi úzke vzťahy s etnológiou, antropológiou aj sociálnou psychológiou. (DE SAUSSURE, 1996:43) Tejto vednej disciplíne prináleží výskum jazyka všeobecne, či už je to z hľadiska zvukovej, významovej roviny, skladby viet, atď. Spojením poznatkov jednotlivých jazykovedných disciplín je možné identifikovať lexikálne, gramatické, sémantické či štylistické aspekty slov a viet.

1.2. Jazykovedné disciplíny

V tejto práci sa objavujú poznatky z rôznych jazykovedných disciplín. Tie najpodstatnejšie pre túto prácu budú predstavené v nasledujúcich kapitolách. Pre široký rozsah vied sa im nevenujeme detailne, vzhľadom na skutočnosť, že tejto práci prináleží poznanie len vybraných poznatkov z týchto odvetví.

Primárnou vednou disciplínou je lexikológia, veda zaoberajúca sa slovnou (lexikálnou) zásobou a slovami. Pod pojmom “slovná zásoba” či “lexikálna zásoba” rozumieme, ako uvádza Ulašín, „*súhrn všetkých lexikálnych jednotiek, ktoré sa v jazyku vyskytujú, vrátane ustálených viacslovných pomenovaní.*“ (ULAŠÍN, 2022:9) Základná jednotka lexikológie - *lexéma* je súhrnom hlások a morfém, ktoré svojim spojením nesú

význam, ktorý je sociálno-kultúrne adaptovaný. Ďalšia vedná disciplína je sémantika, veda, ktorá sa špecializuje na význam slov, viet či (viac)slovných spojení. Pre správnu analýzu tvorby skupiny Les Luthiers, nahliadame v tejto práci aj do idiomatiky a frazeologických jednotiek. Frazémy a idiómy predstavujú dôležitý element pre slovnú zásobu, a teda aj pre lexikológiu. Táto vedná disciplína spolu s príslušnými zložkami je zaznamenaná v kapitole č. 4. V neposlednom rade je potrebné spomenúť aj špecializovanú vedu – etymológiu, vednú disciplínu skúmajúcu pôvod slov. Pre identifikáciu lexikálno-sémantických javov v aplikovanom jazyku zohráva dôležitú úlohu. Na základe pôvodu slov je možné odhaliť, akým spôsobom prenikli slová do jazyka a taktiež k akej modifikácii pomenovania došlo podľa daného jazyka. Vďaka etymológiám máme k dispozícii informácie o období prieniku cudzieho slova do jazyka spolu s významom slova, s ktorým slovo vstúpilo do jazyka.

2. Lexikológia

Predmetom odboru lexikológie je okrem slov a slovnej zásoby taktiež aj štúdium syntagmatických a paradigmatických vzťahov medzi jednotlivými lexémami v komplementarite so sémantikou. Úlohou lexikológie ako vedy je poznanie normatívnej slovnej zásoby, súčasne venuje pozornosť aj idiolektom. Ako uvádza Ulašín, všetky tieto výrazy spoločne vytvárajú jazykový systém. (ULAŠÍN, 2022:9) Lexéma, ako je vyššie uvedené, je základnou, resp. najmenšou jednotkou lexikológie. Morfém ako súčasť lexémy je, ako definuje Ziková: „základní jednotka vnitřní struktury slova, která spojuje určitou formu s určitým významem“ (ZIKOVÁ, 2017)

Morfém môže niesť význam buď lexikálny (sémém) alebo význam gramatický (gramém). Pri lexikálnom význame vravíme o základe slová teda o jadre slova. Zatiaľ čo medzi gramatické morfémy radíme gramatické rysy ako životnosť alebo číslo. Ziková ďalej uvádza, že morfémy je možné klasifikovať do dvoch skupín na: voľné a viazané. Voľnými morfémami referuje na koreň slov ako jadro slova. Pri viazaných morfémach uvádza afixy ako morfémy, ktoré sú stále súčasťou polymorfémových slov. (ZIKOVÁ, 2017) Na základe toho je slovo následne členom istej paradigmy, tj. triedy alebo skupiny viazané na spoločné črty.

Zo všeobecného hľadiska, na základe slovo-tvorby, je možné lexémy kategorizovať na dve zastupujúce triedy: jednoslovné a viacslovné lexémy. Vyplývajú z názvu,

jednoslovné lexémy predstavujú súhrn hlások, ktoré tvoria pomenovanie s istým významom. Už samotný názov napovedá, že sa jedná o spojenie hlások do jednej lemy napr. *la piel* (“koža”). Tento druh lexémy Ulašín kategorizuje na nemenné, napr. *aquí* (“tu”), a variabilné. Ako príklad variabilnej jednoslovnej lexémy uvádza Ulašín adjektívum *bueno* (“dobrý”), v rôznych tvaroch - *bueno / buena / buenos / buenas*. (ULAŠIN, 2022:11) Tento typ lexémy je možné identifikovať vďaka variabilite rodu alebo čísla. Ako je vyššie uvedené, jednoslovné lexémy, klasifikujeme podľa ich spoločných rysov do paradigmat ako výsledok paradigmatických vzťahov medzi lexémami. Paradigma je termín, ktorý RAE definuje ako „*Relación de elementos que comparten un mismo contexto fonológico, morfológico o sintáctico en función de sus propiedades lingüísticas.*“¹ (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „paradigma“)

Ďalšou kategóriou lexém sú viacslovné lexémy, tzv. syntagmy, pozostávajúce z viacerých elementov, ktoré svojím spojením tvoria pomenovanie s určitým významom. Pod pojmom syntagma rozumieme podľa RAE: „*Palabra o conjunto de palabras que se articula en torno a un núcleo y que puede ejercer alguna función sintáctica*“² (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „syntagma“)

Pri tomto type lexém Ulašín rozlišuje *textové* a *systémovo-viacslovné* pomenovania. U textových lexémach vravíme o zložených slovesných tvaroch, prípadne o pomocných slovesách ako napríklad *habría ido*. (ULAŠIN, 2022:11) Kľúčovými prvkami pre túto prácu sú najmä systémovo-viacslovné pomenovania napr. *diente de león* („púpava“) alebo *piel de gallina* („husia koža“).

Pri viacslovných pomenovaniach vravíme o syntagmatických vzťahoch, ktoré bližšie popisujeme v kapitole č. 3.3. Tieto elementy (syntagmy) tvoriace viacslovné pomenovania sú neoddeliteľné, nesubstituovateľné a práve ich spojenie je esenciálne pre transmisiu určitého významu. Syntagma je „*kombinácia lexikálnych jednotiek v ktorej sa dodržiavajú pravidlá ich spájateľnosti.*“ (OLOŠTIAK, IVANOVÁ, 2013:29) Jednotlivé elementy syntagmy nie je možné kombinovať bez predom určených pravidiel. Týmto pravidlám sa ešte podrobnejšie venujeme.

¹Vzťah medzi jednotlivými prvkami, ktoré majú spoločný fonologický, morfológický či syntaktický kontext a to práve na základe ich jazykových vlastností. [LK]

² Slovo alebo skupina slov združujúce sa okolo jadra syntagmy, ktoré môžu spĺňať syntaktickú funkciu. [LK]

Subdisciplínou lexikológie je lexikografia, veda spočívajúca primárne v tvorbe slovníkov, ktoré napomáhajú k štruktúrnemu rozdeleniu slov a výrazov podľa oblasti do ktorej patria.

2.1. Etymológia

Ako je vyššie uvedené, vedná disciplína etymológia je veda zaoberajúca sa pôvodom slov. Pôvod slova a jeho spôsob a forma adaptácie do iného jazyka môže dopomôcť k ucelenej predstave o tom ako cudzie pomenovania vnikajú do jazyka. Španielska kráľovská akadémia (ďalej ako RAE) disponuje etymológiou výrazov vo svojich normatívnych slovníkoch. *Diccionario de la Real Academia Española* (ďalej ako *DRAE*) je primárnym zdrojom pre vyhľadávanie pôvodu slov pre túto prácu. Sekundárnym zdrojom je *El nuevo tesoro lexicográfico de la lengua española* (ďalej ako *NTLLE*), oba zdroje zaštituje Španielska kráľovská akadémia. Etymológia ako veda je kľúčom pre správnu identifikáciu jazykových prostriedkov a stratégií v texte.

V slovnej zásobe španielskeho jazyka sú najfrekventovanejšie výrazy pochádzajúce z latinského jazyka. Ako uvádza Ulašín, predpokladá sa, že približne 10 000 slov latinského pôvodu preniklo do románskych jazykov. Tieto výrazy sa následne modifikovali podľa pravidiel kastílskej španielčiny. (MÜLLER apud METZELTIN, 2010, cit. podľa Ulašina, 2022:12).

3. Paradigmatické a syntagmatické vzťahy

3.1. Predstavenie teórie

Jazykový systém a jeho elementy na seba nadväzujú, podľa tejto nadväznosti medzi jednotlivými elementami je možné identifikovať určité vzťahy. Základné aspekty, ktoré môžeme pozorovať pri identifikácii vzťahov, je možné rozdeliť podľa Čermáka na tri základne triedy. Jedným z hlavných aspektov je vnímanie lexémy ako súčasť vyššej štruktúry, ktorá plní určitú funkciu v jazykovom systéme, spĺňa isté sémantické a sekundárne aj gramatické kritéria. Následne je potrebné špecifikovať lexému z hľadiska paradigmatického.

Na záver existuje syntagmatické radenie, ktoré predstavuje lexémy ako výsledok kombinácie nižších jednotiek. V tomto radení jednotlivé komponenty lexémy a iných

jednotiek nie sú v rovnomernom vzťahu a objavuje sa závislosť medzi prvkami, ktoré svojim spojením vytvárajú ucelené pomenovanie. (ČERMÁK, 2010:14).

Medzi paradigmatickým a syntagmatickým vzťahom existuje viacero odlišných rysov. Charakteristike a štruktúrovanému popisu tried paradigmatických a syntagmatických vzťahov sa detailne venujeme v nasledujúcich podkapitolách.

3.2. Vertikálny vzťah lexém

Nasledujúcu kapitolu venujeme prehĺbeniu poznatkov o podstate paradigmatického vzťahu a jednotlivých prvkov, ktoré do tohto vzťahu zaraďujeme. V diele *Slovník lingvistických termínů pro filology* je definícia paradigmatického vzťahu uvedená nasledovne: „*systemová třída (množina) prvků libovolné roviny, založená na jejich společném rysu, jejíž členy mohou být v textu vzájemně substituovatelné (...)*“ (LOTKO, 2003:85). Pre tento vzťah je kľúčovým termínom „*paradigma*“, ktorý Ološtiak a Ivanová definujú ako „*súbor lexikálnych jednotiek, ktoré môžu nahradiť jedna druhú v tej istej pozícii.*“ (OLOŠTIAK, IVANOVÁ, 2013:29) Paradigmatické vzťahy, ako uvádza Ološtiak a Ivanová podľa definície z *Encyklopédie jazykovedy* (2013), sú „*vzťahy, ktorými sú spojené v systéme jazykové jednotky jazyka na základe formy, obsahu alebo oboch stránok zároveň.*“ (1993, cit. podľa OLOŠTIAK, IVANOVÁ, 2013:28) Zatiaľ čo podľa Hladkej je tento typ vzťahov založený na identite (ako príklad uvádza synonymiu), binárnom a nebinárnom kontraste (antonýmia, kohyponymia) či inklúzií (hyponymia a hyperonymia) (HLADKÁ, 2017).

V odbornej terminológii sa objavuje popri paradigmatickom vzťahu lexém adjektívum „*vertikálny*“ vzťah. Medzi základné triedy vertikálneho (paradigmatického) vzťahu v jazykovede patrí, už ako uvádza aj Hladká a Čermák, napr. synonymia, antonýmia, polysémia či homonymia. Do triedy paradigmatických vzťahov ďalej môžeme zaradiť aj hyperonymiu a hiponymiu.

3.2. Triedy paradigmatických vzťahov

3.2.1. Synonymia

Synonymia je užitočným prvkom v prípade, ak sa usilujeme zabrániť redundancii rovnakých slovných prostriedkov pri opise jednej a tej istej skutočnosti. Už sám Aristoteles vo svojom diele *La Retórica* definoval synonymiu ako „*palabras distintas que tienen la misma o casi*

la misma significación.“³ (ARISTÓTELES, 1997) Výsledkom javu synonymie je tzv. synonymum, tj. slovo, ktoré reprezentuje slovo, občasne frázu, či súhrn slov, ktoré majú funkciu substituovať iné slová s rovnakým alebo podobným významom.

Synonymiu môžeme kategorizovať do dvoch hlavných kategórií: totálna (úplná) synonymia alebo čiastočná synonymia. Pri totálnej synonymii vravíme o slovách, ktoré nesú rovnaký význam, napr. *mujer* - *esposa* (“manželka”) či *marido* - *esposo* (“manžel”). Rozdielom v používaní je len častosť, tj. frekvencia používania, preferencia a socio-kultúrna stránka používateľa. Podľa Ulašina však v jazykovom systéme neexistujú dve synonymá, ktoré by mali absolútne identický význam v každom kontexte. Čo sa týka čiastočných synonymím, je potrebná znalosť spoločných a odlišných znakov medzi synonymami a aj kontext, v ktorom je možné ich použiť. Charakteristickým znakom týchto synonymím je ich nezameniteľnosť v akomkoľvek kontexte. (ULAŠIN, 2022:255)

3.2.2. Antonýmia

Popri synonymách, ktoré majú rovnaký význam, existujú aj antonymá. Tie vyjadrujú protiklad použitej lexémy. Nastavujú tak opačný obraz pre vybranú lexému. Častokrát sa pri popise antoným stretávame s príkladmi farieb, napr. biely a čierny. Jazykový systém španielskeho a slovenského jazyka je mimoriadne obsiahly, napriek tomu je nevyhnutné podotknúť, že existujú slová, ku ktorým dosiaľ nebolo vytvorené antonymum. Na druhej strane, v slovnej zásobe môžeme nájsť aj slová, ktoré disponujú viacerými antonymami.

Medzi základné delenia antoným je možné zaradiť: komplementárne, kontrárne a recipročné. Ako uvádza Ulašin, komplementárne antonymá sa charakterizujú svojou absenciou pri gradácií (tj. neexistuje medzistupeň týchto antoným) a binárnosťou, dochádza medzi nimi k vzájomnému vylúčeniu napr. *inocente* („vinný“) / *culpable* („nevinný“).

Ďalším typom antoným sú kontrárne antonymá, ktoré sú charakteristické svojou gradáciou, pri tomto type antoným nedochádza k ich vzájomnému vylučovaniu. Typickými príkladmi týchto antoným sú *grande* - *pequeño* („veľký – malý“) prípadne *largo* - *corto* („dlhý – krátky“). Identifikujeme ich na základe existujúceho medzistupňa, tj. *grande* („veľký“) – *mediano* („stredný“) – *pequeño* („malý“) či *largo* („dlhý“) – *semilargo* („polodlhý“) – *corto* („krátky“). Tretím typom antoným sú recipročné antonymá, špecifické v tom, že existencia jedného elementu bez druhého je vylúčená, napr. *padre* - *hijo* / *madre* - *hija*. (ULAŠIN, 2022:257)

³ Odlišné slová, s rovnakým alebo podobným významom. [LK]

3.2.3. Polysémia

Jazykový systém a jeho extenzita sa neustále vyvíja. Mnohokrát máme možnosť sa stretnúť s rôznymi výrazmi pri jednej lexéme, ktorá nesie odlišné výrazy. Tento rys je v lingvistike známy pod termínmi polysémia či mnohoznačnosť. Polysémia je slovo gréckeho pôvodu, je zložené z *poly* („mnoho, viac“) a *sema* („význam“). Tento jav je častokrát zamieňaný či chybné interpretovaný ako homonymia, ktorej sa dôkladne venujeme v kapitole č. 3.2.4. Pri identifikácii existuje tenká hranica medzi mnohoznačnosťou a homonymiou. Termínom polysémia chápeme jav, v ktorom existuje viacero významov pre jednu lexému. Ulašín definuje polysémiu „*ako formu, ktorá má dva a viac významov, ktoré majú preukázateľný súvis.*“ (ULAŠÍN, 2022:250)

Ako príklad tohto javu v španielskom jazyku uvádzame slovo *hoja* (lat. *folia*) ako „list“ stromu a *hoja* ako „papier“. Toto polysémické slovo má rovnaký latinský pôvod, preto vravíme o polysémii, nie o homonymii. Pre identifikáciu tohto javu sú nám k dispozícii etymologické slovníky. Medzi týmito polysemickými lexémami existuje korelácia. Ako zmieňuje Čermák, významová súvislosť u polysémických výrazov, známa aj ako motivácia, je podmienená odvodzovaným jedného významu z iného významu, buď metonymickým prípadne metaforickým procesom. (ČERMÁK, 2001: 264).

V odbornej literatúre sa súbežne pri polysémii taktiež objavuje termín monosémia. Monosémiou rozumieme „*slovo majúce iba jeden význam*“ (ULAŠÍN, 2022:251). Ako príklad tohto javu uvádza Ulašín slovo *orogenia* („orogenéza“), prostredie, v ktorom sa tieto termíny objavujú, sú vysoko špecializované. (ULAŠÍN, 2022:251)

3.2.4. Homonymia

V predošlej kapitole sa uvádza termín polysémia lexém, s týmto termínom je úzko spätý aj termín homonymia. Z etymologického hľadiska je slovo homonymia latinského pôvodu (*homonymia*) a identifikuje lexémy, ktoré môžu byť graficky alebo fonicky analogické, avšak ich významy sa líšia. V súvislosti s podobnosťou medzi lexémami sa uvádza, že „*ide o podobnosť čisto náhodnú, bez sémantickej či funkčnej kauzálnej spätosti.*“ (ORGOŇOVÁ, BOHUNICKÁ, 2011:89)

Vznik homoným nastáva, ak slovo „*začne označovať odlišné denotáty, medzi ktorými niet jasného súvisu*“, napríklad: „vlna“ ako „ovčia srst“ a vlna ako „ohyb vody“. Homonymá vznikajú aj pri jazykovom vývoji, ak dve slová majú odlišný pôvod splynú, ako napríklad

„vzriet“ v zmysle „pozriet“ sa či vyzriet ako „byť zrelým“. (ONDRUŠ-SABOL, 1982 cit. podľa HORECKÝ, BUZÁSSYOVÁ, BOSÁK a kol., 1989:338)

K rozlíšeniu či ide o polysémiu alebo homonymiu môžu napomôcť etymológia a slovníky. Zatiaľ čo u polysémie sa významová mnohoznačnosť radí vertikálne pod jedným slovníkovým heslom. U homonymie je zaužívané označenie indexového typu. (ULAŠIN, 2022)

Ako príklad tohto javu uvádzame slovo *nada* (vymedzovacie zámeno prekladáme ako „nič“) a *nada* (3. osoba singuláru prítomného času od slovesa *nadar* - „plávať“). Medzi týmito slovami je vylúčená akákoľvek korelácia. Podľa dát z *NTLLE* výrazy *nadar* a *nada* prenikli každé samostatne z latinského jazyka do španielskeho približne v 15. storočí. *DRAE* uvádza, že sloveso *nadar* bolo odvodené z latinského slova *natare*, kým slovo *nada*, sa do španielskeho jazyka dostalo modifikáciou slova *nata*. (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslá: „*nadar*“ a „*nada*“) Medzi druhy homonymie radíme:

3.2.4.1. Homografia

Pod pojmom homografia chápeme slová, ktoré sú graficky analogické. Častokrát je možné ich identifikovať iba na základe rozdielnosti slovného druhu, tzn. *vino* (3. osoba, singulár, minulý jednoduchý čas od slovesa *venir* – „prísť“) a *vino* (substantívum vyjadrujúce alkoholický nápoj „víno“). Táto skupina nie je podľa Ulašina veľmi rozšírená v španielskom jazyku (ULAŠIN, 2022:253).

3.2.4.2. Homofónia

Homofónia ako jav funguje ako opozitum homografie. Ide o slová, ktorých fonické prevedenie teda výslovnosť je identická, avšak graficky zápis slov obsahuje odlišnosti. Existujú homofónne prípady, ktoré platia pre všetky španielsky hovoriace krajiny. Príkladmi tohto javu môžu byť, ako uvádza Ulašin, napríklad dvojice s graficky znázornenou hláskou *h* a bez nej. (ULAŠIN, 2022:253)

Ako príklad je možné uviesť slová *hola* a *ola*. *Hola* fungujúce ako synsémantikum vyjadrujúce pozdrav „ahoj“ a *ola* ako substantívum znázorňujúce jav, ktorý je možné pozorovať pri pohybe mora, „vlna“. Taktiež je možné sa stretnúť s homofónnymi slovami, ktoré sú „homofónne iba na určitom území, napr. v oblasti, v ktorých sa uplatňuje seseo“. (ULAŠIN, 2022:253)

Podľa grafického zápisu je možné veľmi zreteľne diferencovať jednotlivé slová, pri ich fonickom prevedení je nevyhnutné vnímať kontext, v ktorom sa nachádzajú, aby sa v komunikácii predišlo komunikačnému šumu.

K paradigmatickým vzťahom môžeme radiť taktiež hyperonymiu a hyponymiu. Tieto javy nie sú však predmetom analýzy a tvorby štruktúrovaného repertoáru, z tohto dôvodu sa im venujeme len okrajovo. Pri týchto javov vravíme o „*vzťahoch medzi členmi nejakej paradigmy voči slovu nadradenému a slovami špecifickejšieho charakteru* (..)“ (ULAŠIN, 2022:258) Inými slovami, hyperonymá sú, ako uvádzajú Orgoňová a Bohunická, „*významovo nadradenými pomenovaniami*“, kým hyponymá sú „*podradené pomenovania*“. (ORGOŇOVÁ, BOHUNICKÁ, 2011:12)

3.3. Horizontálny vzťah lexém

3.4. Charakteristiky syntagmatických vzťahov

Pri vertikálnom paradigmatickom aspekte lexém je, ako uvádzame v predošlej podkapitole, charakteristický znak substitúcia jednotlivých elementov. Jednotlivé elementy medzi sebou netvorí pevné spojenia, ktoré nie je možné rozdeliť.

Naopak, ak ide o horizontálny (syntagmatický) vzťah, ten definuje Ološtiak a Ivanová ako „*jazykové jednotky spojené alebo zretazené na základe istých pravidiel*“ (OLOŠTIK, IVANOVÁ, 2013:28) V tomto type vzťahu je kľúčovým termínom „*syntagma*“, ktorý sme uvádzali už v kapitole č. 2., a teda ide o „*spätie (minimálne) dvoch autosémantických lexikálnych jednotiek do vyššieho syntaktického celku na základe syntagmatického vzťahu*.“ (OLOŠTIK, IVANOVÁ, 2013:30)

Pre horizontálny vzťah lexém je substitúcia vylúčená. Syntagma je spojenie minimálne dvoch jednotiek (dominujúcich alebo závislých), ktoré týmto spojením vytvárajú jednotné pomenovanie a nadobúdajú vlastný význam. Termín syntagma je zaužívaný aj v spojení so skladbou viet teda syntaxou. V tejto práci pojem syntagma určuje viacslovné pomenovania, tzn. vravíme o lexikálnej syntagme, nie syntactickej.

Horizontálny aspekt lexém má tri základne vlastnosti, ktoré sú nevyhnutné pre lexikálnu syntagmu: *kompatibilita, kolokabilita, valencia*.

Bez významovej kompatibility medzi jednotlivými komponentmi nie je možné lexikálnu syntagmu vytvoriť. A teda to znamená, že je nemožné a nelogické lexémy spájať bez toho, aby dodržiavali princíp vzájomnej kompatibility. Kompatibilitou sa myslí „*významová a štylistická zlučiteľnosť v texte*.“ (MACEK, ĎURČO, 1995) Kolokačne

kompatibilné lexémy následne vytvárajú plnohodnotnú lexikálnu syntagmu. (IVANOVÁ, OLOŠTIAK,2013:33)

Lexémy sa spájajú na základe zmysluplných sémanticko-funkčných vzťahov. Uvedme si ako príklad adjektívum „pitný/á“, ktoré je najčastejšie spájané so substantívom „voda“. Jednou z charakteristík vody ako látky môže byť jej pitnosť. Zatiaľ čo slovné spojenie napr. „pitná kniha“ je inkompatibilným výsledkom spojenia dvoch slov, ktoré medzi sebou síce majú kategoriálno-gramatický vzťah, avšak v tomto príklade absentuje sémanticko-funkčný vzťah, tj. knihu nemôžeme charakterizovať jej pitnosťou.

Kolokabilita je „*formálne-sémantická spojitelnosť lexém, ktorá je podmienená kompatibilitou lexém*“. (LOTKO, 2003:60) Ide teda o vlastnosť lexém, ktorá označuje predpoklad, aké sémantické príznaky má mať slovo, ktoré sa spája s inou lexémou. (IVANOVÁ, OLOŠTIAK, 2013:32)

Spolu s kolokabilitou sa objavuje aj termín monokolokabilita. Monokolokabilita je typom kolokability, ktorá delimituje počet kolokátov, ktoré sa k nej vedia pridružiť a následne vytvoriť kolokáciu, resp. „*možnosť kombinace pouze s několika málo formami resp. formou jedinou.*“ (ČERMÁK, 2017) Ako príklad uvádza Čermák niekoľko príkladov, vyberáme len zopár tých, ktoré existujú aj v slovenčine, a to napr. „*dokorán, namále, pikle.*“⁴

Ďalšou zložkou je *valencia*, tj. nemenná vlastnosť lexém, ktorá predstavuje kategoriálnu a gramatickú spojitelnosť. Valencia môže byť vyjadrená buď morfológicky, alebo prostredníctvom slovosledu. Valencia jednej lexémy predurčí aj formu ďalšieho elementu, resp. komponentu v syntagme. (ČERMÁK, 2010:279-283). Uvádzame príklad: ak vo výpovedi použijeme sloveso *coser* („šit“), valencia slova šiť nám predurčuje, že po slovese šiť bude nasledovať priamy predmet, tj. substantívum, napr. „šit' oblečenie“ (*coser ropa*). Pravda, pre tvorbu kolokácií nie je možné pridať akýkoľvek priamy predmet, je nutná prítomnosť kompatibility.

⁴ Tieto výrazy tzv. „*unikátne monokolokabilné formy*“, sú slová ktoré nemajú iné gramatické kategórie ani význam. (ČERMÁK,2017)

3.5. Triedy syntagmatických vzťahov

3.5.1. Kolokácie

Príklady, v ktorých môžeme pozorovať syntagmatické vzťahy lexém, sú *kolokácie*, *príslovia* a *frazémy*. Pojmom *kolokácie* sa označuje zmysluplné spojenie slov, tzn. na základe sémanticko-funkčných vzťahov. Vznik kolokácií je podmienený vzájomnou kolokabilitou (sémantická spojitelnosť lexém) a kompatibilitou (LOTKO, 2003:61)

Liang definuje kolokácie ako „*la primera esfera de nuestra clasificación comprende colocaciones, es decir, unidades fraseológicas que, desde el punto de vista del sistema de la lengua son sintagmas completamente libres, generados a partir de reglas, pero que, al mismo tiempo, presentan cierto grado de restricción combinatoria determinada por el uso (cierta fijación interna)*“⁵. (LIANG 1991–1992, cit. podľa CORPAS PASTOR, 1997:53) Spolu s termínom kolokácie sa objavuje aj termín *kolokát*. Ide o lexikálnu jednotku ktorá sa pripája k druhej lexikálnej jednotke. (IVANOVÁ, OLOŠTIAK, 2013:33) Emisor kolokáciu sám nevytvára, používa ju z pamäte. Príkladom kolokácie je napr. *pájaro carpintero* („d'ateľ“) alebo *lobo marino* („tuleň“) či *cadena perpetua* („doživotný trest“). Na rozdiel od frazém pri kolokáciách môže dôjsť k modifikácii čísla *pájaro carpintero* („d'ateľ“) verzus *pájaros carpinteros*.

Kolokácie Čermák radí do niekoľkých skupín na: ustálené a neustálené, taktiež známe aj ako (ne)ustálené slovné spojenia. Ustálené kolokácie ďalej člení na dve skupiny, ako prvé uvádza *systemové* (pravidelné) kolokácie, do ktorých je možné zaradiť názvy chemických zlúčenín tj. *kyselina sírová*. Druhým typom kolokácií sú *idiomatické* (nepravidelné) kolokácie, teda idiómy a frazémy, napr. *čierna diera*.

Neustálené (známe aj pod termínom textové) kolokácie sú tie, ktoré môžu vzniknúť na základe potreby emisora, tj. nie sú používané ako ustálené z pamäte emisora. Sú vytvárané podľa potreby autora a nie sú známe širokému okoliu. Tento typ kolokácií člení Čermák na pravidelné (bežné), napr. *ostrý nôž*, alebo nepravidelné (individuálne), tj. metaforické *mávať argumentom*. (ČERMÁK, 2017)

⁵ Podľa Lianga pod termínom kolokácie rozumieme z jazykového hľadiska kompletne voľné syntagmy, tvorené podľa istých pravidiel, zároveň ale existuje obmedzujúci stupeň kombinácie, ktorý je podmienený ich uzualnosťou. [LK]

3.5.2. Tvorba kolokácií

Ustálené kolokácie môžu byť zložené na základe kombinácií rôznych slovných druhov. Rodený používateľ jazyka si prirodzene vie vybrať kolokáciu bez hlbšieho uvažovania. Existuje niekoľko skupín kolokácií, ktoré rozlišujeme. Corpus Pastor rozoberá štruktúru kolokácií a rozlišuje hlavne kolokácie: slovesné, substantívne, adjektívne alebo príčinne.

Napríklad kolokácia substantíva a slovesa je charakteristická tým, že primárne sloveso poukazuje na činnosť, ktorá bude vyjadrená substantívom a bude nasledovať po slovese. Uvedený príklad tejto kombinácie je *zarpas un barco* („vyplávať“). (CORPAS PASTOR, 1997:67)

Existujú taktiež kolokácie v zložení adjektívum-substantívum. V takomto prípade je inherentnou súčasťou substantíva adjektívum napr. *momento crucial* („kľúčový moment“), príp. *cadena perpetua* („doživotný trest“). Ďalším typom kolokácie môže byť kombinácia substantíva s predložkou a ďalším substantívom. Prototypickým príkladom tejto kombinácie je *diente de ajo* („stručík cesnaku“) či *pizca de sal* („štipka soli“). Adjektívum sa môže spájať aj s príslovkou, Corpus Pastor pri tejto kombinácii uvádza príklad *diametralmente opuesto* („diametrálne odlišný“). (CORPAS PASTOR, 1997:76).

3.5.3. Príslovia

Príslovia, patriace do skupiny parémie, sú ďalším typom syntagmatických vzťahov lexém. Pri porovnaní s kolokáciami, prirovnania sa vyznačujú vyšším stupňom idiomatiky. Príslovia sú zložkou ľudovej slovesnosti. Jednotlivé časti príslovia fungujú ako celok. Charakteristickým znakom prísloví je ich ustálenosť v jazyku. Cieľom tejto práce však nie je analýza prísloví, preto sa tejto téme detailne nevenujeme.

4. Frazeológia a idiomatika

Idiomatika spolu s frazeológiou sa predovšetkým venuje štúdiu viacslovných lexém. Tieto viacslovné lexémy sú výsledkom kombinácie buď paradigmatickej alebo syntagmatickej. (ČERMÁK, 2007a:25) Fundamentálnym rysom pre frazeológiu a idiomatiku je podľa Čermáka anomália, tj. odchýlka, nepravidelná povaha paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Čo sa týka idiomatiky, tú Corpus Pastor definuje ako „*rasgo semántico propio de*

ciertas contrucciones fijas cuyo sentido global no equivale a la combinación del sentido de sus componentes elementales“ (CORPAS PASTOR, 1997:26-27).⁶ Ako príklad výskytu idiomatiky Wotjak uvádza frazém „*tomar el pelo*“ (prekladáme ako „posmievať sa niekomu“) pri ktorom poukazuje na skutočnosť, že „*el significado de UF no se deduce de la suma de sus componentes*“⁷(WOTJAK, 1998: 19)

V prípade absencie anomálie viacslovné lexémy nie sú považované za frazémy. (ČERMÁK, 2007a:31) Existuje hneď niekoľko anomálnych rysov, ktoré sa môžu akumulovať. Napríklad funkčnú anomáliu Čermák popisuje ako nemožnosť paradigmatickej zámény, ako príklad ďalej uvádza frazému „*piate koleso na voze*“ a „*tretie koleso na voze*“. Napriek tomu, že v oboch prípadoch sa vyskytujú prvky rovnakej paradigmy („*piate*“ a „*tretie*“), ich zámena prípadne modifikácia narúša esenciálny význam a správne pochopenie významu pomenovania. Ďalším príkladom môže byť anomália gramatická, napríklad frazéma „*prirástť niekomu k srdci*“. V takomto prípade dochádza k „*nemožnosti transformácie*“.(ČERMÁK, 2007, 30-31) Modifikácia či substitúcia gramatického tvaru by narušila samotnú frazému.

Napriek tomu, že idiomatika je charakteristickým rysom pre frazémy, Corpas Pastor upozorňuje, že ide len o potencionálny rys, nie o typický resp. charakteristický znak pre všetky frazémy. V korelácii na význam frazém: „*los significados traslaticios son producto de procesos metafóricos o metonímicos (o ambos conjuntamente), por lo que se puede hablar de transferencia del significado literal.*“⁸ (CORPAS PASTOR, 1997: 27)

4.1. Frazémy a idiómy

V tejto kapitole sa venujeme popisu a klasifikácii frazém a idiómov. Častým prvkom u frazém je podľa Čermáka inkompatibilita (opak kompatibility viď kap. 3.4.) Prvým krokom pre správne pochopenie idiomatiky a s ňou spojených frazém a idiómov je ich samotná definícia, ktorú Čermák vo svojom diele o frazeológii a idiomatike uvádza ako „*idióm a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje*

⁶ Ide o sémantickú rys ustálených konštrukcii, ktorých význam nie je založený na kombinácii (súčte) významoch jednotlivých elementov, ktoré danú konštrukciu tvoria. [LK]

⁷ Význam frazém nie je založený na súčte významov každého z komponentov. [LK]

⁸ Prenesené významy týchto spojení sú výsledkom metaforických alebo metonymických procesov (alebo oboch súčasne), kde následne hovoríme o prenesení doslovného významu. [LK]

stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojení), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)“ (ČERMÁK, 2007a:29-31)

A teda v prípade pomenovaní zložených z minimálne dvoch prvkov môžeme vraviť nielen o frazémach, ale aj o viacslovných pomenovaniach (tzv. syntagmách), ktoré sme uviedli na začiatku práce. Majme na pamäti, že sú to dva odlišne pojmy a je potrebné ich od seba rozlišovať. Frazémy a viacslovné pomenovania podobnými prvkami v jazyku. Rozdielnym znakom medzi nimi je práve idiomatickosť, ktorá je, ako udáva Ulašín, podľa *NGLE* graduálna.⁹

Autori ako Mlacek, Stehlík či García-Page uvádzajú ako diferenciačný prvok medzi pomenovaniami ich vznik. Zatiaľ čo viacslovné pomenovania vznikli s cieľom konkrétne veci pomenovať a následne boli lexikalizované do jazyka, frazémy vznikali „z *voľného slovného spojenia na prenesené pomenovanie skôr abstraktných javov, myšlienok...*“ (ULAŠIN, 2022:223-224) Pre lepšiu orientáciu, môžu byť nápomocné charakteristické rysy frazém, medzi najhlavnejšie resp. kľúčové radíme „*ustálenosť, obraznosť, nerozložiteľnosť významu a expresívnosť.*“ (MLACEK cit. podľa TRUP, BASKYTOVÁ, 1996:3)

Pre dištinkciu viacslovných pomenovaní, kolokácií či frazém je potrebné si uvedomiť, že ich spoločným rysom je to, že ide o syntagmy. Jednou z pomôcok pre ich rozlíšenie môže byť práve idiomatika a ustálenosť. Pri identifikácii je možné podľa Ruiza pozorovať, že „*cuanto más fijo e idiomático sea una sintagma, más locución será. Cuanto menos presentes estén estas propiedades, más se acercará a otras formas como los compuestos o las colocaciones.*“¹⁰(RUIZ, 2001:36)

4.1.2. Sémantika a metafora

Sémantické tvorenie slov je ďalšou časťou lingvistiky a sémantiky. Ako je vyššie uvedené, druhotný význam slova či slovného spojenia môže byť daný vďaka metafore prípadne metonymii. Podstata sémantickej tvorby „*spočíva v tvorbe druhotného významu lexikálnej jednotky.*“ (ULAŠIN, 2022:236) Metafora spolu s metonymiou sú častým nástrojom sémantickej tvorby slov. Metafora spolu s ostatnými figúrami je využívaná „*para comunicar proposiciones, pero estas proposiciones se obtienen mediante inferencias, no son*

⁹ *Nueva gramática de la lengua española* (NGLE, 2009:855)

¹⁰ Čím ustálenejšia a idomatickejšia je syntagma, tým viac ju identifikujeme ako frazému. V prípade, ak ustálenosť a idiomatickosť chýba, vravíme buď o viacslovných pomenovaniach, alebo kolokáciách. [LK]

explicitas.¹¹ (REYES, 2018:229) Význam metafory môžeme odvodiť na základe vizuálnej podobnosti alebo inej podobnosti.

Z všeobecného hľadiska rozlišujeme nasledujúce typy metafor: *lexikalizovaná* metafora je typ metafory, ktorej obraznosť si sotva uvedomujeme. Ďalším typom metafory je *konvenčná* metafora, známa aj ako tradičná metafora, jej tvorba spočíva v zovšeobecňovaní historickej skúsenosti či tradícií jazykového spoločenstva. Posledným typom metafory je takzvaná *autorská* metafora, známa pod termínom *individuálna* či *originálna* metafora. (Müglová, 2009:237) V tomto type metafory ide o individuálnu tvorbu jedinca.

V odbornej literatúre môžeme stretnúť s odlišnou terminológiou pri rozlišovaní aké typy metafor existujú. V prípade Ulašina je možné metafory kategorizovať rovnako do troch základných skupín. Podľa Ulašina rozlišujeme: *živú, okazionálnu a mŕtvu metaforu*. Živá metafora je druh metafory, ktorý sa používa spolu s pôvodným významom slova, pričom používatelia sú si vedomí o metaforickom charaktere významu. Druhým typom metafory je tzv. okazionálna metafora, ktorá je podobne ako pri kolokáciách, neustáleným pomenovaním, autorským výtvorom. Ak primárny význam slova pomínie, zatiaľ čo význam vytvorený metaforicky sa aj naďalej zaužíva, v takom prípade vravíme o mŕtvej metafore. (ULAŠIN, 2022:238-239) Metafora ako pomenúvajúci prvok reprezentuje obraz spoločnosti, prípadne národa.

4.1.3. Sémantika, metonymia a synekdocha

Metafora spolu s metonymiou, ako sme uviedli, sú častým nástrojom sémantickej tvorby slov. Metonymia je, ako udáva Ulašin, „*založená na vzťahu kontiguitu*“. (ULAŠIN, 2022:242). Pričom význam je prenášaný na základe vnútornej či logickej podobnosti. Metonymia je trópou s referenčnou funkciou. Vďaka nej môžeme využiť jednu entitu, aby na zastúpenie inej entity. (JOHNSON, LAKOFF, 2014:50)

Metonymia môže byť založená aj na vecných súvislostiach, ako uvádzajú Černý a Holeš. Jednotlivé súvislosti môžu byť buď miestne, časové, spôsobové, príčinné, látkové či symbolické. Ako príklady uvádzajú napr. „*Lidice varujú*“, alebo „*prísť za niekým so srdcom*“

¹¹ Slúži na vyjadrenie nejakej myšlienky, ktorej pravý zmysel je potrebné si odvodiť resp. vydedukovať, tzn. nie je explicitne vyjadrený. [LK]

na dlani.” (ČERNÝ, HOLEŠ, 2004:64). V týchto dvoch prípadoch môžeme hovoriť, že ide o súvislosť miestnu a symbolickú.

Spolu alebo oddelene sa pri metonymií uvádza aj synekdocha. Ako uvádzajú Jelínek a Vepřek, metonymia a synekdocha sú si blízke. Dokonca je synekdocha niekedy považovaná za druh metonymie pretože „špecifickosť synekdochy spočíva v sémanticky širšom výraze, ktorý je nahradený výrazom, ktorý je sémanticky užší a naopak.“ (Peil, 2006, cit. podľa Jelínek a Vepřek, 2017) Základné dva typy synekdochy, ktoré rozlišuje Peil, sú: *generalizačná* a *partikularizačná* synekdocha. Pričom pri generalizačnej sa nahrádza širší význam za užší, tzn. celok za časť. Partikularizačná synekdocha je proces opačný, tzn. nahrádza sa časť za celok. (Peil, 2006, cit. podľa Jelínek a Vepřek, 2017) V tejto práci budeme identifikovať metonymiu a synekdochu spoločne ako metonymiu.

V nasledujúcej kapitole sa presúvame k samotnej skupine Les Luthiers. Okrem predstavenia členstva sa venujeme aj priblíženiu ich tvorby či popisu typických prvkov ich humoru. Jednotlivé diela tejto skupiny sú zdrojom pre našu analýzu, ktorej sa ďalej v práci venujeme.

5. Predstavenie muzikálno-humorného zoskupenie Les Luthiers

Muzikálno-humoristická skupina Les Luthiers pochádza z Argentíny. Kolískou pôsobenia skupiny sa stalo hlavné mesto Argentíny, Buenos Aires. Hispanofónny svet a prevažne štáty Latinskej Ameriky boli pre skupinu dlhoročným javiskom pôsobenia. Pre poskytnutie komplexného obrazu o tejto skupine sa v nasledujúcej kapitole venujeme poznaniu vzniku, členom a tvorbe skupiny. Okrem toho uvádzame autentické znaky skupiny, ktorými si získali srdcia divákov počas svojho dlhoročného pôsobenia.

Vznik skupiny sa datuje od 60-tich rokov minulého storočia, konkrétne do roku 1967. Práve minulý rok 2023 sa stal pre skupinu posledným rokom ich pôsobenia. Skupina začiatkom roku 2023 oznámila verejnosti ukončenie ich činnosti. Posledné vystúpenie sa odohralo 09. decembra 2023. Latinskoamerickú kultúru obohacovali päťdesiatšesť rokov (1967-2023). Skupina sa počas svojho pôsobenia venovala pravidelnej spoločnej terapii s psychológom. V rôznych rozhovoroch uvádzajú, že práve spoločná terapia napomohla k dlhotrvajúcemu pôsobeniu skupiny.

Na počiatku svojho pôsobenia, počas univerzitného štúdia, vystupovali členovia pod umeleckým menom „*I Musicisti*“. V tom čase skupinu tvorilo približne desať až jedenásť členov. Ako spomínajú členovia Les Luthiers v šou „*Tiene la Palabra*“, kvôli organizačným

nezhodách sa pár členov tejto skupiny odlúčilo a vytvorili samostatné zoskupenie menom „*Les Luthiers*“, s týmto umeleckým menom následne vystupovali po zvyšok kariéry.

V rovnakom rozhovore jeden z členov (J. Maronna) vysvetľuje vznik názvu *Les Luthiers*. Skupina sa inšpirovala francúzskym jazykom, v ktorom slovo „*luthier*“ dostatočne reprezentovalo hlavnú aktivitu skupiny. Podľa informácií z *DRAE* je slovo *lutier* francúzskeho pôvodu (pôvodne *luthier*) a do španielskeho jazyka prešlo prevzatím ako „*lutier*“. Tento pojem je definovaný ako „*persona que construye o repara instrumentos musicales de cuerda*“. ¹² (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo „*lutier*“) Na základe francúzskeho pôvodu slova *luthier* sa skupina rozhodla pripojiť k slovu aj francúzsky určitý člen „*les*“. Zakladateľ skupiny G. Masana bol iniciátorom nápadu spojenia humorného vystúpenia s netradičnými hudobnými nástrojmi. Skupina vo svojich vystúpeniach využíva rôzne prvky paradigmatických a syntagmatických vzťahov, ktoré sú uvedené v predošlých kapitolách. V tvorbe skupiny sa objavuje spojenie hry so slovami a ich významom za doprovodu strunových alebo rôznych netradičných nástrojov. V konečnom dôsledku sa tieto atypické nástroje, tzv. „*instrumentos informales*“ stali neodlúčiteľnou súčasťou prezentácie skupiny, ich charakteristickým znakom.

Intelektuálny humor spolu s hudobným sprievodom dopomohli k presláveniu *Les Luthiers* po celej Latinskej Amerike a Španielsku. Vystúpenia skupiny sú v španielskom jazyku, objavujú sa však pasáže aj v anglickom (*Radio Tertulia*), francúzskom (*Las muits de Paris*) či nemeckom jazyku (*El poeta y el eco*). *Les Luthiers* vystupovali najmä v štátoch Latinskej Amerike. Taktiež absolvovali vystúpenia v anglickom jazyku v New Yorku.

5.1. Členstvo skupiny

Členstvo zoskupenia sa s odstupom času niekoľkokrát zmenilo, poslednými reprezentantmi skupiny sú: Roberto Antier, Martín O'Connor, Jorge Maronna, Carlos López Puccio, Horacio Turano a Tomás Mayer-Wolf.

Za zmienku stoja aj bývalí členovia zoskupenia, ktorí stáli na počiatku jeho zrodenia. Primárnym zakladajúcim členom bol **Gerardo Masana** (1937-1973), prezývaný ako „*el flaco*“. Skupina (dovtedy známa ako *I Musicisti*) sa účastnila na rôznych súťažiach univerzitných zboroch, vo svojich vystúpeniach prepájali humor a hudbu. Bol to práve

¹² Človek, ktorý sa venuje výrobe, prípadne oprave strunových nástrojov. [LK]

Masana, ktorý sa rozhodol implementovať neformálne nástroje do diel, dnes už ikonické pre Les Luthiers.

Carlos Núñez Cortés (*1942-) bol členom zoskupenia od roku 1969 až do roku 2017, kedy sa rozhodol pre odchod do penzie. Cortés sa v skupine venoval najmä hudobným pasážam. Bol členom, ktorý sa v spolupráci s remeselníkom Hugom Domínguezom venoval tvorbe netradičných nástrojov ako napr. *nomeolbidet*, *bass-pipe* či *barrítano*. Jednotlivé názvy hotových nástrojov pochádzajú taktiež z dielne skupiny, preto ich neprekladáme.

Ďalším členom bol **Daniel Abraham Rabinovich Aratuz** (1943-2015), ktorý stál na počiatku vzniku skupiny v roku 1967 a bol členom Les Luthiers až do roku 2015, keď zomrel. Rabinovich reprezentuje v niektorých dielach postavu, ktorá nerozumie slovným hračkám ani idiomatickým prvkom, čo vzbudzuje veľké pobavenie publika. A vďaka obľúbenosti publika si zaslúžil prezývku „*el payaso del grupo*“¹³. Okrem participácie je autorom niektorých diel skupiny ako napríklad *El poeta y el eco*.

Marcos Mundstock (1942-2020) bol členom zoskupenia od jej zrodzenia v 1967 do roku 2020, kedy zomrel. Mundstock bol známy pod prezývkou „*la voz del grupo*“¹⁴, bol to on, kto uvádzal jednotlivé diela skupiny. Stálymi členmi skupiny od vzniku súboru a prvých rokoch pôsobenia až po jej zánik sú: Jorge Maronna a Carlos López Puccio.

5.2. Kreatívna tvorba

Už na samotnom počiatku kariéry diela tohto zoskupenia získali značný úspech a postupom času sa skupina stala známou ikonou celej Argentíny, ba dokonca celej Latinskej Ameriky i Španielska. Tvorba tejto muzikálno-humoristickej skupiny obsahuje prvky humoru, paródie, muzikálu a hlavne hry so slovami a ich významom.

Ak zmienime kreatívnu stránku tvorcov diel, je potrebné spomenúť jednu z hlavných postáv menom Johann Sebastian Mastropiero. Ide o produkt fantázie tvorcov, tzn. ide o fiktívnu postavu autorov. V dielach sa publikum oboznamuje so životnou trajektóriou tejto postavy v úlohe známeho skladateľa. Okrem Mastropiera sa objavujú ďalšie fiktívne postavy. Tieto postavy však nezohrávajú kľúčovú úlohu v scenári ako Mastropiero, sú spomenuté zvyčajne jednorazovo pri uvádzaní hudobných pasáží. Väčšina fiktívnych postáv sú taktiež skladatelia, ktorých diela Les Luthiers predstavuje publiku. Ide o postavy ako napríklad Maximiliano Robirosa, Helmut Bösengeist, Hans Glockenkrantz a veľa ďalších.

¹³ Hovor. šašo, pajác skupiny [LK]

¹⁴ Hlas skupiny.[LK]

Pre zreteľnejšiu predstavu v čom spočíva kreativita tvorcov, a čo môžeme očakávať v samotnej tvorbe, uvedieme zopár príkladov. Ako prvý príklad kreativity umelcov sme vybrali dielo s titulom „*Les Luthiers hacen muchas gracias de nada*“ (1979). Autori už v názve tohto diela experimentovali so slovesnou väzbou „*hacer gracia*“ („byť vtipné“) a zdvorilostnou odpoveďou „*de nada*“ („za málo“), ktorá nasleduje po častici „*gracias*“ („ďakujem“), prípadne môžeme interpretovať aj ako „*de nada*“ v zmysle „z ničoho“. Ďalej je možné v názve tohto diela identifikovať polysémiu slova *gracias*. *DRAE* uvádza, že slovo „*gracias*“ je latinského pôvodu a je odvodené od slova *gratia*. (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „*gracias*“) Význam tohto slova nie je ojedinelý. Z hľadiska morfológie je možné slovo *gracias* identifikovať ako substantívum v pluráli „vtipy“. A z rovnakého hľadiska je možné interpretovať pojem *gracias* aj ako synsémantikum, tzn. časticu vyjadrujúcu vďaku („ďakujem“). Pre zistenie, či ide o polysémické alebo homonymické slovo, je potrebné využiť etymologický pôvod slova, ktorý je v tomto prípade, ako sme uviedli, identický, a teda vravíme o polysémii.

Tvorba skupiny môže niesť názvy obsahujúce homofóniu. Ide napríklad o samotný názov diela „*Quien conociera a María, amaría a María*“ (2002). Podobných príkladov hry so slovami a s ich významom obohatené o prvky humoru je v dielach tejto skupiny značné množstvo. Štruktúrovanej analýze obsahu diel s identifikáciou týchto javov sa komplexne venujeme v kapitole č. 7. Diela sú voľne dostupné na platforme YouTube.

5.3. Humoristická stránka

V predstaveniach skupiny *Les Luthiers* sa objavuje veľké množstvo jazykových prvkov s humorným podtónom. Úlohou účinkujúcich je čo najviac publikum zabaviť pomocou polysémických a homonymických jazykových prostriedkov. Humoristická stránka v dielach ako taká nespočíva v prezentovaní vtipov pred publikom. Autori aplikujú sofistikovanejší spôsob humoru. Podstata vtipov je založená na viacvýznamových slovách, prípadne tvorbe nových slov, ktoré sa v španielskom jazyku nenachádzajú. V niektorých prípadoch ide dokonca o prepojenie či kombináciu slov z rôznych jazykov. Tomu nasvedčuje slovo z vystúpenia *Viejos hazmerreires* (2014) z diela *Las majas del bergantín*, kombinácia francúzskeho slova *petit*, čo znamená „malý“, a španielskeho slova *petición* – „petícia, žiadosť“. Autori si kombináciou týchto výrazov vytvorili nový výraz *petición*¹⁵

¹⁵ V niektorých prezentáciách tohto diela je slovo „*petición*“ nahradené slovom „*petitorio*“. [LK]

s významom „malá žiadosť, prosba“. Ďalej sa objavujú termíny vytvorené na základe kríženia slov, a to konkrétne v prípade slova „*añoralgias*“. Toto slovo vzniklo krížením slov *añoranza* („smútok“) a *nostalgia* („nostalgia“). Skupina disponuje vlastným glosárom pojmov, v ktorom je uvedený aj ich význam.¹⁶ Dochádza taktiež k socialno-kultúrnym vtipom či vnášanie charakteristík iných národov do slovo-tvorby. Okrem toho sa humor objavuje aj na základe homofónnych slov v iných cudzích jazykoch, opätovne s iným významom.

Správne pochopenie vtipov môže byť obtiažne v prípade, ak poslucháč nepozná použité viacvýznamové slová, prípadne, ak nie je schopný vydedukovať z kontextu pravdepodobný význam slov. Pre podobnosť románskych jazykov nie je pre tvorcov problematické inkorporovať do scenára výrazy pochádzajúce z iných románskych jazykov. Spoločný latinský pôvod napomáha k tomu, aby si publikum slovo z iného románskeho jazyka nahradilo španielskym ekvivalentom s rovnakým či podobným základom. Intelektuálny humor je pre túto skupinu kľúčovým znakom.

6. Predmet výskumu a hypotézy

Cieľom tejto kapitoly je oboznámiť čitateľa s predmetom analýzy a očakávaniami, s ktorými vstupujeme do výskumu diel tejto skupiny. Predmetom analýzy je postihnutie repertoáru využitých lexikálno-sémantických javov na obmedzenom počte diel skupiny. Hlavný dôvodom pre analýzu selektívnej časti tvorby je najmä nedostupnosť kompletných diel na platforme YouTube.

Empirická časť tejto práce pozostáva z rozboru vystúpení, a to konkrétne diskurzívnych či hudobných pasáží. Na základe našich doterajších vedomostí sa v rozbere venujeme najmä vyhľadávaniu prvkov paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Naším cieľom je prispieť k správnej dištinkcii medzi javmi, upozorniť na ich využitie pre humor a obohatiť tak poznanie čitateľa. Okrem polysémie kladieme dôraz aj na výskyt idiomatických výrazov. Prínosom tohto výskumu môže byť taktiež širší konspekt o týchto javoch vyskytujúcich sa v španielskom jazyku.

Podľa našich vstupných predpokladov bude v tvorbe argentínskej skupiny Les Luthiers najpočetnejším prvkov homonymia, a to najmä homofónia. Rovnaké znenie slov s

¹⁶ Pre viac pojmov, je možné navštíviť webovú stránku (lesluthiers.org), na ktorej sú termíny abecedne usporiadané. [LK]

odlišným významom a pôvodom evokuje pobavenia publika. Medzi jednotlivými slovami neexistuje korelácia. Slová, majú odlišný pôvod, sa následkom morfológických zmien dostali k analógií vo vzťahu s inými lexémami. Polysémia sa podľa našich predpokladov v dielach bude objavovať v značnom množstve, avšak nebude zastupovať najdominantnejšie postavenie. Zároveň očakávame zvýšený počet výskytu idiomatických výrazov, a to najmä využitie metafory. V prípade frazém neočakávame vysoké množstvo ich výskytu. Výskyt kolokácií nepredpokladáme.

7. Metodológia práce a výskumu

Nasledujúcu kapitolu práce venujeme popisu metodologického postupu pri analýze lexikálno-sémantických javov skupiny Les Luthiers. Zameriavame sa na jednotlivé javy polysémie, homonymie či idiomatiky apod. Zdrojom dát pre analýzu je platforma YouTube, na ktorej sú audiovizuálne diela voľne dostupné.

7.1. Postup práce

Pre tvorbu komplexného obrazu o skupine a jej tvorbe sme sa rozhodli pre analýzu celovečerných diel. Počet analyzovaných diel je pätnásť. Jednotlivých analyzovaných kusov vystúpení je štyridsaťsedem, číslom 47. Tieto diela spoločne predstavujú celkový časový rozsah 1516 minút a 472 sekúnd.

Kvalitatívny výskum je aplikovaný s cieľom nájsť a lingvisticky interpretovať jednotlivé javy. Tento výskum je zameraný na javy vyskytujúce sa v krátkych výstupoch, ktoré sú súčasťou diškurzu medzi členmi skupiny. Je potrebné upozorniť, že v niektorých vystúpeniach sa tieto krátke kusy opakujú. Opakované diela sú buď identické, alebo v nich dochádza k menším modifikáciám. Tieto modifikácie boli zaznamenané v dielach, ktoré boli prezentované v iných štátoch, prípadne boli odohrané vo vystúpení s určitým časovým odstupom. Pre potreby práce nie je nutné analyzovať tieto zmeny, preto sa im dôkladne nevenujeme.

Skupina Les Luthiers počas svojho pôsobenia vytvorila radu vystúpení. Pätnásť z týchto vystúpení je predmetom nasledujúcej analýzy. Chronologicky usporiadané diela nesú následovné názvy: *Viejos fracasos* (1976), *Les Luthiers hacen gracias de nada* (1979), *Luthierías* (1981), *Humor dulce hogar* (1985), *Vigésimo aniversario* (1987), *Les Luthiers*

unen canto con humor (1994), *Bromato de Armonio* (1996), *Mastropiero que nunca* (1997), *Todo por que rías* (1999), *Las obras de ayer* (2002), *Aquí Les Luthiers* (2005), *Los premios Mastropiero* (2005), *Luthierapia* (2008), *¡Chist!* (2011), *Viejos hazmerreíres* (2014).

V nižšie uvedenej tabuľke poskytujeme prehľad diel, v ktorých boli zaznamenané lexikálno-sémantické javy. Napriek tomu, že v tabuľke uvádzame jednotlivé názvy kusov, časový úsek pochádza zo zastrešujúcich diel, do ktorých patria jednotlivé kusy. Pre koherentný prehľad preto pred tabuľkami uvádzame aj kompletný zoznam diel a jednotlivé korešpondujúce kusy. V bibliografii na konci práce sú uvedené odkazy na jednotlivé celovečerné vystúpenia, z ktorých čerpáme dáta.

Okrem toho v tabuľkách uvádzame aj skratkovitý popis či orientačný preklad každého z javov pre lepšie pochopenie. Záver výskumu je obohatený o grafický záznam analyzovaných javov spolu percentuálnym zastúpením, ktoré im korešponduje. Upozorňujeme, že v prvej časti analýzy je možné zaznamenať vyšší počet analyzovaných kusov vystúpení. Ide o vystúpenia medzi rokmi 1976-1999. Následne, pri neskoršej tvorbe (jedná sa o diela v rokoch 2000-2014), dôsledkom repetície prípadne kombinácie kusov s už analyzovanými dielami dochádza v tejto časti k redukcii počtu skúmaných výstupov.

7.2. Repertoár diel

Ak zmienime tvorbu skupiny Les Luthiers, je potrebné najprv uviesť, že každé vystúpenie nesie vlastný zastrešujúci názov, pod tieto vystúpenia následne spadajú kusy vystúpení s rôznou dĺžkou trvania a samostatným názvom. Zoznam vystúpení, ktoré uvádzame nereprezentuje kompletný zoznam všetkých kusov odohraných počas vystúpení. Ide o zoznam kompletných vystúpení spolu s jednotlivými kusmi, ktoré sme podrobili analýze. V analýze okrem základných informácií o roku uvedenia uvádzame aj transkripciu identifikovaného javu, tak ako sú zaznamenané v diele.

Pre identifikáciu javov využívame slovníky RAE, a to hlavne *DRAE* a *NTLLE*. V prípade frazeologických jednotiek bol opätovne využitý online slovník *DRAE*, spolu s *Španielsko-slovenským frazeologickým slovníkom* od L. Trupa a J. Baskytovej (1996). Pri kolokáciách sa opierame o *Diccioanario de Colocaciones del Español* (DiCE). Analyzované kusy nesú nasledujúce názvy (1976-2014) :¹⁷

- **Viejos fracasos (1976):** 1. Muerte y despedida del Dios Brotan, 2. Serenata mariachi, 3. Si no fuera santiagueño, 4. Concierto de Mpkstroff.
- **Les Luthiers hacen gracias de nada (1979):** 1. El rey enamorado, 2. La tanda, 3. Cartas de color, 4. Trio op. 11.
- **Luthierías (1981):** 1. Bolero de celos, 2. El poeta y el eco, 3. Papa Garland had a hat and a jazz band and a mat and a black fat cat, 4. Las majas del bergantín, 5. Añoralgias, 6. Homenaje a Huesito Williams.
- **Humor dulce hogar (1985):** 1. Vea esta noche, 2. Serenata tímida, 3. El zar y un puñado de aristócratas rusos huyen de la persecución de los revolucionarios en un precario trineo, desafiando el viento, la nieve y el acecho de los lobos, 4. Truthful Lulu Pulls thru Zulus, 5. Pasión bucólica.
- **Vigésimo aniversario (1987):** 1. Encuentro en el restaurante, 2. El acto en Banania, 3. El sendero de Warren Sánchez, 4. Mi bebé es un tesoro.
- **Les Luthiers unen canto con humor (1994):** 1. El regreso del indio, 2. Manuel Darío, 3. El negro quiere bailar, 4. San Ictícola de los peces.
- **Bromato de Armonio (1996):** 1. La comisión, 2. La redención del vampiro, 3. Quién mató a Tom McCoffe.
- **Mastropiero que nunca (1997):** 1. La bella y graciosa moza marchose a lavar la ropa, 2. Cantata del adelantado Don Rodrigo de Carreras, de sus hazañas en tierras Indias de los singulares acontecimientos en que se vio envuelto y de cómo se desenvolvió.
- **Todo por que rías (1999):** 1. Lo que sheriff se contó, 2. Radio Tertulia, 3. Me engañaste una vez más, 4. Serenata intimidatoria.
- **Las obras de ayer (2002):** 1. Quien conociera a María, amaría a María, 2. Canción a la independencia de Feudalia.
- **Aquí Les Luthiers (2005):** 1. La yegua mía, 2. Epopeya de los quince jinetes.
- **Los Premios Mastropiero (2005):** 1. Los Premios Mastropiero, 2. Los milagros de San Dádivo.
- **Luthierapia (2008):** 1. Luthierapia, 2. Las bodas del Rey Pólico, 3. El día del final.
- **¡Chist! (2011):** 1. La hija de Escipión.

¹⁷ Napriek tomu, že zrodenie skupiny a jej tvorba sa datuje od roku 1967, na platforme YouTube sú k dispozícii diela až od roku 1976. Z tohto dôvodu neanalyzujeme komplexnú tvorbu skupiny, naše dáta sa opierajú o informácie z dostupných diel tzn. prvých desať rokov tvorby neboli podrobené tejto analýze. [LK]

- *Viejos Hazmerreíres (2014): 1. Así hablaba Salí Baba.*

7.2.1. Lexikálno-sémantické prostriedky

Dielo	Čas	Príklad	Jav	Popis
<i>Muerte y despedida del Dios Brotan</i>	3:33	„ <i>Muy amante de la música, las letras y los escultores.</i> “	Polysémia	1. Milovník 2. Milenec
	12:32	„ <i>Nein, Nein!</i> <i>¡Nueve nueve!</i> “	Homofónia	1. Nemecké <i>nein</i> („nie“) 2. Z anglického „ <i>nine</i> “ ¹⁸
<i>Serenata mariachi</i>	17:31	„ <i>Y su ciclo opus 51 de corridos. Corridos por la revolución.</i> “	Polysémia	1. Skladba, typická pre mexický folklór podobná romanci. ¹⁹ 2. Zahanbený
	19:57	„ <i>Ordóñez toca lo que usted le ordoñe.</i> “	Homofónia	1. Priezvisko 2. Odvodené od slovesa <i>ordenar</i> ²⁰
	28:16	„ <i>Para mí ha dejado de existir.</i> “	Metafora	V zmysle zomrieť prípadne zmiznúť.
<i>Si no fuera santiagueño</i>	54:01- 54:41	„ <i>Bom bom bom. Si quieres el bombo, tómalo.</i> “	Homofónia	1. Interjekcia v skladbe 2. Hudobný nástroj – bubón
<i>Concierto de Mpkstroff</i>	1:04:25	„ <i>El solista ataca el tema principal.</i> “	Polysémia	1. Zaútočiť 2. Zčať skladbu
<i>El rey</i>	06:07	„ <i>¿Qué debo hacer en</i>	Homofónia	1. Adjektívum nešťastný

¹⁸ V diele dochádza k homofónií na základe nemecko-anglickej jazykovej kombinácie slova. Podľa nemeckého slova „*nein*“ („nie“), interpretované podľa anglickej základnej číslovky *nine* [naɪn], („deväť“), následne preložené ako „*nueve*“ („deväť“) do španielskeho jazyka. [LK]

¹⁹ Ide o „*composición musical popular característica del folclore mexicano, de contenido y estructura parecidos a los del romance.*“ (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „*corrido*“) [LK]

²⁰ Sloveso odvodené od slovesa *ordenar*, („nariadiť“) v nadväznosti na priezvisko *Ordoñez*.

<i>enamorado</i>		<i>este momento aciago? Así hago algo.</i> “		2. Takže niečo spravím ²¹
	06:45	„ <i>Principe normando célebre por el hallazgo de Abdulamán en las cruzadas,veintiuno horizontal nueve letras.</i> “	Homografia Homofónia Úplná homonymia	1. Krížová výprava 2. Krížovka
	07:01	„ <i>La corona, la corona ¿pero qué importa una corona si el resto de la dentadura está sana?</i> “	Polysémia	1. Kráľovská koruna 2. Korunka (anat.)
	08:46	„ <i>Al fin y al cabo</i> ”	Frazéma	Koniec koncov ²²
	09:25	„ <i>Por ser fuente de dulzura.Por ser nido de ternura.</i> “	Metafora	Človek plný nehy a lásky.
	10:05	„ <i>Ámelo como el la ama a usted</i> “	Homofónia	1. Vás miluje 2. Lama („blato“)
	10:30	„ <i>Mi brillante, mi rubí. Su brillante, su rubí</i> “	Homofónia	1. Jeho rubín 2. Surubí - morský živočích
<i>La tanda</i>	35:10	„ <i>Nopol las mantiene a raya.</i> “	Frazéma	Držať koho na uzde/krátko ²³

²¹ Doslovný preklad [LK]

²² (BASKYTOVÁ, TRUP, 2013:86)

²³ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:395)

<i>Cartas de color</i>	1:12:09	„ <i>Punto y aparte.</i> “	Polysémia	1. Bod, ktorý ukončuje odstavec. ²⁴ 2. Koniec hry a posun
	1:22:24	„ <i>Desde que te fuiste estoy sediento, sediento de ti.</i> “	Polysémia	1. Smädny 2. Túžiaci
	1:24:07	„ <i>Ya no sale a cazar porque dice que no soporta ni las embestidas de los rinocerontes ni sus cuernos.</i> “	Metafora	<i>Cuernos</i> prekladáme ako „parohy“, symbol nevery človeka.
<i>Trio op. 11</i>	1:33:13	„ <i>Mano a mano con seda.</i> “	Frazéma	Ruka v ruke ²⁵ Spoločne
<i>Bolero de celos</i>	06:24	„ <i>Alucinado por la magia de tus ojos azabache.</i> “	Metafora	Vizuálna podobnosť, farba očí pripomína čierny jantár
	06:56	„ <i>Tengo celos de la brisa que acaricia tus cabellos.</i> “	Kolokácia	Byť žiarlivý ²⁶
	06:56	„ <i>Tengo celos de la brisa que acaricia tus cabellos.</i> “	Metafora	Vánok hľadiaci vlasy.
<i>El poeta y el eco</i>	26:16	„ <i>¿Cuántas cabezas?</i> “	Metonymia	Výmena celku za časť ²⁷
	31:02	„ <i>Usted tiene deuda</i> “	Polysémia	1. Spoločnosť (ľudstvo)

²⁴ Podľa RAE „*punto que cierra un párrafo tras el que el texto continúa en uno nuevo.*“ (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „punto“) Ide o bod ukončujúci odstavec v texte, po ktorom nasleduje nový odstavec. [LK] V tomto prípade jeden z účinkujúcich výslovi „*punto y aparte*“, čo druhý z členov si interpretuje doslovne („koniec hry a posun“) a ukončí hru na bubne a posunie ho.[poznámka LK]

²⁵ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:265)

²⁶ „*Žiarliť na koho kvôli komu.*“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:112)

²⁷ Dialóg medzi členmi, v ktorom jeden z nich je pastier a druhý sa pýta koľko oviec pasie. [LK]

	32:24- 32:32	<i>con la sociedad.</i> “ „¿ Hay <i>telégrafo?</i> <i>Hay. ¡Ay ay ay!</i> “	Homofónia	2. Korporácia 1. Sloveso byť 2. Interjekcia (emócia)
<i>Papa Garland had a hat and a jazz band and a mat and a black fat cat</i>	40:15	„ <i>Hurricane ya integraba una famosa banda.. el día que su banda se aprestaba a asaltar un banco.</i> “	Polysémia	1. Hudobná skupina 2. Ozbrojená skupina
<i>Las majas del bergantín</i>	47:25	„ <i>El Cervantes de la guitarra.</i> “	Metafora	Bezruký gitarista – metafora na základe vonkajšej vizuálnej podobnosti.
	51:01	„ <i>Quisiéramos hacerle un petitorio.</i> “	Synonymia	1. Žiadosť, prosba ²⁸ 2. Malá prosba (vlastné slovo skupiny)
	54:46	„ <i>Hombre sin duda de pelo en pecho.</i> “	Frazéma	Chlapský, mužný, bezcitný ²⁹
	56:47	„ <i>Largo no, eslora.</i> “	Homofónia	1. Dĺžka lode 2. (<i>Es lora</i>) prekladáme: „ <i>je to samica papagája</i> “
<i>Añoralgias</i>	1:02:51	„ <i>Un obstáculo inhibitorio</i> “	Metonymia	Trópa na základe logickej súvislosti.
	1:07:41	„ <i>Y al atardecer llueven meteoritos.</i> “	Metafora	Referencia na hviezdy
<i>Homenaje a Huesito Williams</i>	1:16:18	„ <i>Quisiera antes de nada antes de todo presentar a mis</i>	Antonymia	1. Skôr ako nič 2. Predovšetkým

²⁸ Slovo pochádzajúce z glosára Les Luthiers. [LK]

²⁹ Frazému je možné interpretovať nasledovne: „a) *chlapský, mužný, mocný, smelý, chrabrý, nebojácny, odvážny, udatný* alebo b) *bezcitný*“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:354)

	1:16:18	<i>músicos.</i> “ „ <i>Quisiera antes de nada antes de todo presentar a mis músicos.</i> “	Polysémia	1. Predstaviť 2. Uviest'
<i>Vea esta noche</i>	04:31	„ <i>Gran circo Gran, de los hermanos Gran.</i> “	Homografia Homofónia Úplná homonymia	1. Veľký, mohutný (grande) 2. Priezvisko
	04:31	„ <i>Gran circo Gran, de los hermanos Gran.</i> “	Kolokácia	Veľký brat
<i>Serenata tímida</i>	09:50	„ <i>Siento una. Ciento una.</i> “	Homofónia	1. (Ja) „cítim“ (od slovesa <i>sentir</i>) 2. Sto jeden, od zákl. číslovky <i>cien</i>

<i>El zar y un puñado de aristócratas rusos huyen de la persecución de los revolucionarios en un precario trineo, desafiando el viento, la nieve y el acecho de los lobos</i>	16:28	„ <i>Que ha cambiado nuestro régimen dietético.</i> “	Polysémia	1. Systém 2. Diéta
	19:15	„ <i>Bueno, tienes razón pobre pobre.</i> “	Polysémia	1. Úbohý 2. Chudák
	20:05	„ <i>Es una estratagema para dar con usted.</i> “	Polysémia	1. Dať 2. Nájst'
	24:14	„ <i>Se lo entregué al mariscal Plotkin, y la favorita de usted duquesa Irina se entregó a la guardia del palacio.</i> “	Polysémia	1. Odovzdat' 2. Oddat' sa
	24:49	„ <i>Ya no seré más barón? Eso depende de ti hijo mío.</i> “	Homofónia	1. Barón 2. Varón - chlap
<i>Truthful Lulu Pulls thru Zulus</i>	31:12	„ <i>La lucha cuerpo a cuerpo.</i> “	Frazéma	Boj muž proti mužovi ³⁰
<i>Pasión bucólica</i>	1:02:29	„ <i>Señora, lo perdimos en la operación.</i> “	Metafora	Zomrieť
<i>Encuentro en el restaurante</i>	18:45	„ <i>¡La hoja!</i> “	Polysémia	1. List zo stromu 2. Papier
	22:53	„ <i>El tiempo es un maní.</i> “	Homofónia	1. Arašid 2. Z ang. money („peniaze“)
	22:53	„ <i>El tiempo es un</i>	Metafora	Príslovie: čas sú peniaze.

³⁰ Interpretujeme ako:

„a) muž proti mužovi (bojovať)

b) na telo (kritizovať).“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:146) [LK]

		<i>maní.</i> “		Apeluje na efektívne využitie rýchlo plynúceho času
<i>El acto en Banania</i>	28:58	„ <i>Las obras de Mastropiero cuando ya era grandecito, cuando ya eran grandes hitos.</i> “	Homofónia	1. Velikánsky (expresívne slovo) 2. Populárne hity
	30:09	„ <i>Foros internacionales en que estuve excitado, en que estuve, he citado muchas veces.</i> “	Homofónia	1. Byť rozčúlený 2. Citovať
	32:42	„ <i>Aquí termina la anécdota pero él te mató, da vía da para más, pero el tema todavía da para más.</i> “	Homofónia	Doslovný preklad: 1. On ťa zabil da vía da ďalej ³¹ 2. Príbeh ešte ďalej pokračuje
	35:57-36:09	„ <i>Cantémosle a muestra gloria. No le vamos a cantar a Gloria?</i> “	Polysémia	1. Na slávu, na počesť 2. Vlastné meno Glória
	35:57-36:09	„ <i>Cantémosle a muestra gloria.</i> “	Frazéma	Veľmi dobre ³²

³¹ Ide o pasáž vystúpenia, kedy jeden z členov číta sprievodný text s chybnými pauzami alebo slabikovaním. Text prekladáme doslovne tak, ako boli prezentované v diele. Na základe týchto páuz sa však vyskytujú slabiky, ktoré nenesú ucelený význam, preto samotnému prekladu chýba koherencia. [LK]

³² „*Muy bien.*“ (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „gloria“)

	36:50	„ <i>Madre amada, madre buena ¡Qué buena estás, mamacita!</i> “	Polysémia	1. Dobrotivá matka 2. Atraktívna žena
	36:50	„ <i>Madre amada, madre buena.</i> “	Metafora	1. Referencia na národ ako matku
<i>El sendero de Warren Sánchez</i>	39:25-39:39	„ <i>El fundador de nuestra secta, ya fundó cinco, y esta es por lo tanto la sexta.</i> “	Homofónia	1. Sekta 2. Radová číslovka-šiesta
	41:39	„ <i>Mi novia me ha dejado. Podía haberte dejado en otra parte.</i> “	Polysémia	1. Rozísť sa 2. Nechať niekde niečo
	42:24	„ <i>Dejé de sufrir, dejé de amargarme. Dejé a mi mujer, dejé mis hijos.</i> “	Polysémia	1. Prestať 2. Opustiť
	44:39	„ <i>¿Qué es la oración?</i> “	Polysémia	1. Modlitba 2. Veta
	44:58	„ <i>Nunca me he sentido mejor sujeto, que cuando he predicado.</i> “	Polysémia	1. Podmet 1. Podriadený/pripevnený 2. Prísudok 2. Hlásať
	48:49	„ <i>Si hermanos, hablemos de juegos de azar.</i> “	Kolokácia	Hazardné hry

	50:19	„ <i>Habías sucumbido a la gula.</i> “	Metafora	Podľahnúť pažravosti
	51:34	„ <i>Debemos evitar la tentación de la carne.</i> “	Metafora	Pokúšenie zhréšiť (hriech)
	55:32-55:40	„ <i>Prueban esto, prueban aquello Aprendan de Warren que nunca le han podido probar nada.</i> “	Polysémia	1. Skúsiť 2. Dokázať
<i>Mi bebé es un tesoro</i>	1:17:28	„ <i>Pañales Pompón impermeables y hipermeables.</i> “	Homofónia	1. Neprepúšťajúci 2. Prefix <i>hiper</i> , prekladáme ako „veľmi“ tzn. nadmerne prepúšťajúci
<i>El regreso de indio</i>	00:28	„ <i>Nuestro canto llega fluyendo de los Andes.</i> “	Metafora	Prenesený význam - unášať príp. plynúť
	01:03	„ <i>Hubo grandes cambios en el Este, y en este, y en aquel.</i> “	Homofónia Homografia Úplná homonymia	1. Svetová strana východ 2. Ukazovacie zámeno
<i>Manuel Darío</i>	09:45	„ <i>Ven a mí, de mi mano tomate. ¡Tomate!</i> “	Homografia Homofónia Úplná homonymia	1. Chyť ma! (rozkaz. spôsob slovesa tomar („chytiť“)) 2. Paradajka, rajčina
	12:50	„ <i>Empecé a vender</i> “	Metafora	Stať sa slávnym

		<i>algunos discos.</i> ³³		
	16:32	„ <i>Poner la mente en blanco.</i> “	Metafora	Neuvažovať
	18:11	„ <i>Mis recitales no hay que pensarlos hay que sentirlos. Yo fui a uno de sus recitales y realmente lo siento.</i> “	Polysémia	1. Cítiť 2. Ľutovať
	18:39	„ <i>Hasta me pareció ver dos lágrimas que querían escaparse de sus ojos.</i> “	Metafora	Byť dojatý, plakať
<i>El negro quiere bailar</i>	30:35	„ <i>Biólogo</i> “	Polysémia	1. Biológ ³³ 2. Dialóg medzi dvoma osobami
	30:39	„ <i>Merengue</i> “	Polysémia	1. Zákusok ³⁴ 2. Tanec a iné
	31:52	„ <i>La musa de la danza es Terpsícore. ¿Esther Píscore?</i> “	Homofónia	Doslovný preklad: 1. Je (volá sa) Terpsícore 2. Vlastné meno

³³ Termín „*biólogo*“ je jedným zo slov, ktorému Les Luthiers dali nový význam. V ich glosári je uvedené, že „*biólogo*“ znamená „*en lo que se convierte un monólogo cuando llega una segunda persona*“, čo prekladáme ako: „ak sa k monológu jednej osoby pridá ďalšia osoba, vtedy sa monológ zmení na „biológ“. [LK]

³⁴ Podľa dát z NTLLE v období od r. 1787 až do r. 1984 je termín „*merengue*“ definovaný v slovníkoch ako „*dulce, por lo común de figura aovada hecho con claras de huevo y azúcar y cocido al horno.*“ (prekladáme ako „koláč oválneho tvaru z vajíčkových bielok pečený v rúre“). V roku 1984 bol tento termín obohatený o ďalšie významy, a to konkrétne: „*persona de complexión delicada*“ („neduživá osoba“) / „*Lío, desorden, trifulca*“ („problém, chaos“) (Arg., Par., Urug.) / alebo „*danza popular conocida también en otros países del Caribe*“ („druh tanca známy v krajinách v okolí Karibiku“) / „*gorro blanco que se utilizaba principalmente en las excursiones domingueras*“ („biela čapica využívaná najmä v sviatočnom období ako napr. v nedeľu“). V roku 1989 bol pridaný ďalší význam, a to „*adj. se dice del jugador y de lo relativo o perteneciente al club de fútbol Real Madrid.*“ („adjektívum, hráč alebo čokoľvek vzťahujúce sa na futbalový klub Real Madrid.“) (Nuevo Tesoro Lexicográfico de la Lengua Española (NTLLE): Real Academia Española, online, heslo: „*merengue*“) [LK]

	39:59	„ <i>Lo tengo en la punta de la lengua.</i> “	Frazéma	Mať na jazyku/na končeku jazyka. ³⁵ Chcieť povedať niečo.
	40:10	„ <i>Tiene la carta en la mano.</i> “	Polysémia	1. Menu 2. Pozdrav, pohľadnica
	40:17	„ <i>Y te echamos de menos. Techamos de menos porque se nos acaban las tejas.</i> “	Homofónia	1. Chýbať, cnieť sa 2. Zastrešiť
	41:53	„ <i>De tus palabras surge a las claras ..se baten las claras de huevo.</i> “	Frazéma Kolokácia Polysémia	1. Jednoznačne ³⁶ 2. Bielko vajíčka 3. Jasný, svetlý
<i>San Icticola de los peces</i>	55:44	„ <i>En el día del Santo para rezarle al Santo en su santo.</i> “	Polysémia	1. Svätý 2. Meniny
	56:59	„ <i>Te confesamos todas nuestras faltas. Falta ropa, comida, dinero.</i> “	Polysémia	1. Chyba 2. Mať nedostatok niečoho
<i>La comisión</i>	13:41	„ <i>Tiene que ser un músico adicto. Yo conozco varios músicos adictos.</i> “	Polysémia	1. Oddaný ³⁷ 2. Závislý

³⁵ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:384)

³⁶ „*De manera clara, por la franqueza o por la evidencia.*“ (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: „claro“)

³⁷ Podľa dát z NTLLE sa slovo „adicto“ s významom „závislý“ začalo používať približne od roku 1983, avšak slovo sa s významom „oddaný“ objavuje v slovníku už v roku 1770. [LK]

	21:33	„ Hoy es Oh yes! “	Homofónia	1. Dnes je 2. Exklamácia, emócia radosti (angl.)
	22:28	„ Los que hoy son niños mañana serán hombres. “	Metafora	Poukazuje na rýchlosť, akou plynie čas.
	51:31	„ Pienso en Noruega y me hierve la sangre. “	Frazéma	Nahnevať, rozčúliť sa
	1:13:38	„ Una inquietud loable. Para que yo lo hable “	Homofónia	1. Pozoruhodný 2. Aby som to ja povedal
<i>La redención del vampiro</i>	54:06	„ Los aldeanos que llevan ciento años... dijo que llevan siglos. “	Synonymia	1. Sto rokov 2. Storočie
	55:47	„ Me hago mala sangre “	Frazéma	Ničiť si nervy ³⁸
	57:01	„ Ha perdido la razón “	Frazéma	Stratiť rozum, prísť o rozum ³⁹
<i>Quién mató a Tom McCoffe</i>	1:21:44	„ ¡Vaya vaya! “	Homografia Homofónia Úplná homonymia Frazéma	1. Tretia osoba, sing., prít. konjunktív slovesa <i>ir</i> („íst“) 2. Výsmech 3. Frazéma vyjadrujúca prekvapenie
<i>La bella y graciosa moza marchose a lavar la</i>	01:48	„ A su espalda le hacía la corte a su hija. “	Frazéma	1. Za chrbtom

³⁸ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:413)

³⁹ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:396)

<i>ropa</i>	01:48	„ <i>A su espalda le hacía la corte a su hija.</i> “	Frazéma	2. Dvorit' sa niekomu
<i>Cantata del adelantado Don Rodrigo Díaz de Carreras, de sus hazañas en tierras de Indias, de los singulares acontecimientos en que se vio envuelto y de cómo se desarrolló</i>	1:17:36	„ <i>Célebres cortesanas Angustias y Dolores Díaz, pero luego cotejando ciertas fechas comprobó que Angustias y Dolores no provenían de esos días.</i> “	Homofónia	1. Priezvisko 2. Plurál slova „deň“ (<i>día</i>)
<i>Lo que sheriff se contó</i>	06:53	„ <i>Tuve que balear al cajero.</i> “	Polysémia	1. Pokladník 2. Bankomat
<i>Radio Tertulia</i>	11:09	„ <i>obstrucción de trompas</i> “	Metafora	Vizuálna vonkajšia podobnosť
	33:02	„ <i>¡Qué mala pata!</i> “	Frazéma	Smola, neúspech, nešťastie. ⁴⁰
	37:50	„ <i>Los datos de tiempo. Tanto tiempo que no los vemos.</i> “	Polysémia	1. Počasie 2. Čas
	1:23:56	„ <i>Seven years</i> “ „ <i>Hace mucho que se ven.</i> “	Homofónia	1. Základná číslovka z angl. jazyka - „sedem“ 2. Vidat' sa, stretávať sa

⁴⁰ „Smola, neúspech, nešťastie.“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:346)

„Frazeologická jednotka používaná v hovorovom štýle.“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:6)

	1:24:51	„ <i>And the manager said, y el manager tenía sed.</i> “	Homofónia	1. Tretia osoba, singulár, minulý čas angl. sloveso slovesa angl. jazyk. („povedat’“) 2. Smäd
	1:25:31	„ <i>I believe A Bolivia</i> “	Homofónia	1. Ja verím (angl. jazyk) 2. Do Bolívie
	1:26:05	„ <i>We want peace</i> “	Homofónia	1. Mier (angl. jazyk) 2. Pis - ísť na toaletu (hovor.)
<i>Me engañaste una vez más</i>	1:05:21	„ <i>Sus habitantes se sentían ombligo del mundo.</i> “	Frazéma	Dôležitý
<i>Serenata intimidatoria</i>	1:29:36	„ <i>¡Es que la voy a moler a palos!</i> “	Frazéma	Ponaprávať, zrátať, zmlátiť ako koňa/žito. ⁴¹
<i>Quien conociera a María, amaría a María</i>	27:56	„ <i>Quien conociera a María, amaría a María.</i> “	Homofónia	1. Máriu 2. Podmieňovací spôsob slovesa <i>amar</i> – („miloval by“)
	29:34	„ <i>Vi tus labios ardientes.</i> “	Metafora	Vášnivé pery
	30:44	„ <i>De rodillas juraste darme tu corazón.</i> “	Metonymia	Výmena celku za časť
<i>Canción a la independencia de Feudalia</i>	47:40	„ <i>Un ojo puesto en la historia, y otro en el presente.</i> “	Metonymia	Výmena časti za celok
	47:40	„ <i>Un ojo puesto en la historia, y otro en el presente.</i> “	Frazéma	Dívať sa

⁴¹ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:333)

	48:12	„ <i>¡Qué viva La Pepa!</i> “	Frazéma	Referencia na bezstarostnú situáciu ⁴²
	48:59	„ <i>Valoran su cargo.</i> “	Polysémia	1. Funkcia 2. Poplatok
	49:10	„ <i>Y nunca se hacen cargo de nada.</i> “	Frazéma	Starat' sa ⁴³
<i>Epopéya de los quince jinetes</i>	25:36	„ <i>Han puesto precio a su cabeza.</i> “	Frazéma	Ponúknuť finančnú sumu za dolapenie
	25:36	„ <i>Han puesto precio a su cabeza.</i> “	Metonymia	Záměna celku a časti
<i>La yegua mía</i>	41:44	„ <i>Me perdí una fortuna.</i> “	Metafora	Stratiť obnos peňazí
<i>Los Premios Mastro-piero</i>	03:25	„ <i>Mi éxito es fruto de mi trabajo.</i> “	Metafora	Podobnosť deja
	10:14	„ <i>La estrangula sobre el tálamo mupcial.</i> “	Polysémia	1. Manželská postel' 2. Kvetné lôžko ⁴⁴
	10:47	„ <i>Desdémona está acostada sobre el lecho mupcial. Ah, pusieron helechos.</i> “	Homofónia	1. Lôžko 2. Papraď
	11:57	„ <i>Hasta que el director dijo:</i> “	Homofónia	1. Papraď 2. Čin

⁴² „Expr. con que se celebraba la Constitución española de 1812, llamada popularmente así por haberse promulgado el día de san José y ser Pepa el hipocorístico de Josefa.“ Výraz „Pepa“ referujúci na Ústavu Španielskeho kráľovstva z roku 1812, podľa dňa kedy bola vyhlásená. V tento deň oslavuje sviatok José alias Pepe. Keďže ide o ženský rod tohto mena (Josefa, slov. Jozefína), názov sa modifikoval na Pepa. RAE ďalej udáva, že tento výraz je využívaný v ironickom zmysle a môže referovať napríklad na bezstarostnú situáciu. (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslo: “Pepa”) [LK]

⁴³ „Zadovázit' si, príst' čomu na koreň, ujať sa čoho.“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:103)

⁴⁴ (Lingea, 2024: heslo: „tálamo“)

		<i>helechos se quedan. Porque lo importante es el hecho.</i> “		
	44:50	„ <i>¿Estamos hartos de que el sistema maneje todos nuestros pasos!</i> “	Polysémia	1. Režim 2. Systém
	1:09:03	„ <i>Una noche inolvidable con la esposa de un luthier.</i> “	Polysémia	1. Osoba, ktorá vytvára alebo opravuje strunové nástroje 2. Člen skupiny Les Luthiers
<i>Los milágros de San Dádivo</i>	33:56	„ <i>¿Me dan algún comprobante? Ah todo negro.</i> “	Frazéma	Nelegálne
<i>Luthierapia</i>	01:02	„ <i>Me ofrezco a darle una mano.</i> “	Frazéma	Podat' komu pomocnú ruku ⁴⁵
	01:02	„ <i>Me ofrezco a darle una mano.</i> “	Metonymia	Výmena časti za celok

⁴⁵ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:264)

	2:15:19	„ <i>Cara a cara Cara, cara.</i> “	Frazéma Homografia Homofónia Úplná homonymia	1. Tvárou v tvár: zoči-voči ⁴⁶ 2. Tvár 3. Drahý
	03:13- 03:17	„ <i>El libro de memorias, ¿lo conoce?</i> “	Kolokácia	Pamätná kniha
	03:13- 03:17	„ <i>Lo conozco, pero no de memoria.</i> “	Polysémia	Naspamät ⁴⁷
	19:29- 19:35	„ <i>No es el cuerpo es la mente. Si quiere que me lamente, me lamento.</i> “	Homofónia	1. Mysel' 2. Prvá osoba, prít. konjunktív, singulár od slovesa <i>lamentar</i> („ľutovať sa“)
<i>Las bodas del Rey Pólipo</i>	48:40	„ <i>Hacedla caer en mis brazos</i> ⁴⁸ !“	Metafora	Hodiť sa okolo krku komu
<i>El día del final</i>	1:24:29	„ <i>El que no respeta la bula es abúlico.</i> “	Polysémia	1. Nerozhodný 2. Osoba nerešpektujúca bulu ⁴⁹
<i>La hija de Escipión</i>	48:10	„ <i>Escipión mató a cuarenta y dos sujetos.</i> “	Polysémia	1. Podmet 2. Osoba
<i>Así hablaba Sali Baba</i>	29:45	„ <i>Las mantras cumplen un papel de higiene de la mente, cumplen un papel higiénico</i> “	Kolokácia	Toaletný papier

⁴⁶ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:99)

⁴⁷ „Naspamät.“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:277)

⁴⁸ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:75)

⁴⁹ Termín z pochádzajúci z vlastného glosára Les Luthiers definovaný v diele *El día del final*. [LK]

	29:45	„ <i>Las mantras cumplen un papel de higiene de la mente, cumplen un papel higiénico.</i> “	Polysémia	1. Papier 2. Úloha
	33:18	„ <i>Todo es apenas nada. El pez es todo porque nada.</i> “	Homografia Homofónia Úplná homonymia	1. Nič 2. Tretia osoba, singulár, prít. čas od slovesa <i>nadar</i> („plávať“)

7.4. Zhrnutie analýzy

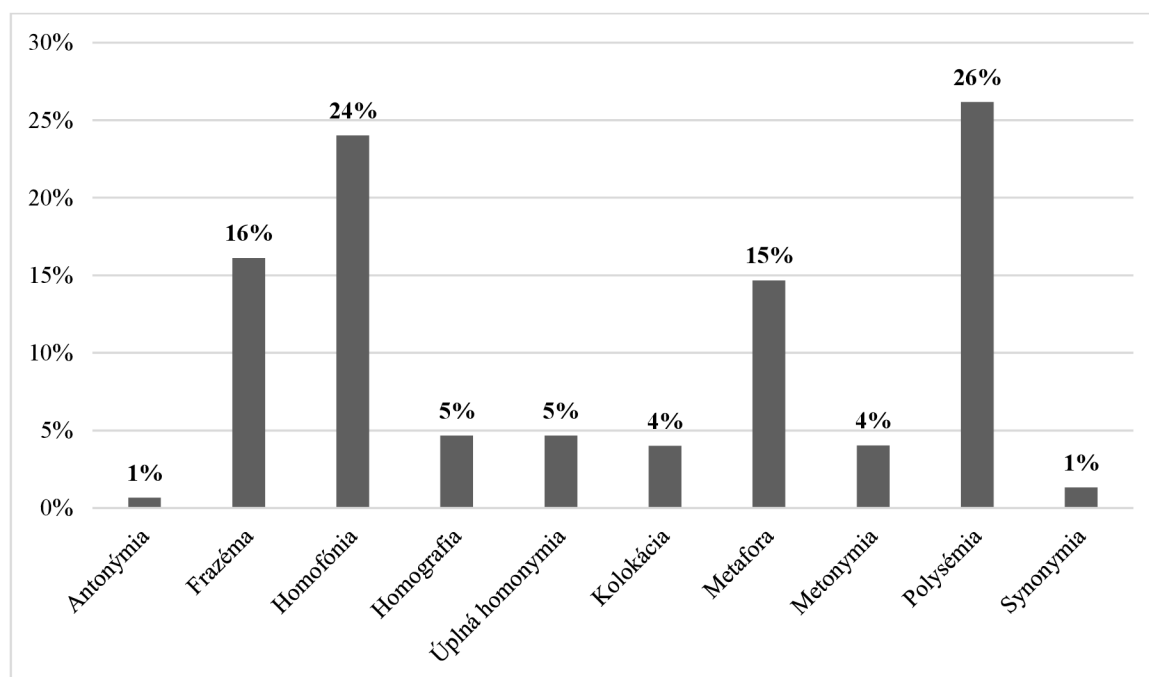
Pri výskume sme sa zameriavali na výskyt prvkov patriacich do paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Ako uvádza názov tejto práce, zameriavali sme sa na prítomnosť polysémie a idiomatických výrazov. Zároveň sme venovali pozornosť výskytu homonymie, s dôrazom na poznanie, aký druh homonymie je frekventovanejší. Podstatou analýzy bolo zmapovanie najuzuálnejších prvkov a spôsob užitia v tvorbe skupiny. Okrem toho sme venovali pozornosť aj interpretácií javov. Jednotlivé diela boli prehliadané opakovane, následne sme jednotlivé javy zatriedili podľa toho, aký z javov predstavovali.

Touto analýzou vybraných diel sme sa dopracovali k záveru, že najfrekventovanejšia zložka tvorby Les Luthiers spomedzi ostatných javov je polysémia. Z oblasti frazeológie a idiomatiky je najfrekventovanejším javom metafora. Menej uzuálnymi prvkami vo vybraných dielach sú kolokácie, synonymá či antonymá.

Les Luthiers vo svojich dielach využívajú hru so slovami, mnohoznačnosť predstavuje kľúčový prvok ich humoru. Anekdoty, do ktorých sú implementované polysémické slová, reprezentujú sofistikovaný humor, ikonický pre toto zoskupenie. Pokiaľ ide o idiomatiku, v dielach sa využívajú idiomatické frazémy, metafora, prípadne metonymia. Rovnako ako pri polysémií či homonymii, aj pri idiomatických výrazov sa publikum baví na nepochopení, teda zlej interpretácií javov. Význam idiomatických výrazov je v tvorbe interpretovaný doslovne, resp. spojením významov jednotlivých častí pomenovania. Avšak ako sme už viackrát spomínali v tejto práci, tieto výrazy nesú význam, ktorý nie je súčtom významov jednotlivých komponentov pomenovania.

7.4.1. Grafický záznam

Týmto grafickým záznamom ponúkame vizuálny prehľad o vyskytnutých javov vo vybraných dielach zoskupenia. Analyzovaných vystúpení je pätnásť, pričom v týchto vystúpeniach bolo analyzovaných spolu štyridsaťsedem kusov vystúpení. Celkový počet identifikovaných javov je stopäťdesiat, číslom 150.

Graf č.1 - Celkový prehľad lexikálno-sémantických javov

Graf celkového prehľadu využitia paradigmatických a syntagmatických javov odzrkadľuje podiel každého javu. V prípade polysémie sa objavuje tridsaťdeväť prvkov, a teda percentuálne zastúpenie polysémie vo vybranej tvorbe Les Luthiers predstavuje 26%. Ide o najfrekvencovanejší element v tvorbe. Ďalej nasleduje homofónia, u ktorej sme identifikovali tridsaťšesť príkladov, a teda jej percentuálny podiel je 24%. Ide o druhý najpočetnejší prvok v tvorbe. Ak zmienime homografiu konštatujeme, že sme analyzovali sedem príkladov, čo predstavuje necelých 5% konkrétne 4,67 % z analyzovanej tvorby. Taktiež sme evidovali zopár príkladov identifikované ako úplná homonymia, tzn. prípad, keď je možné výraz interpretovať ako homofóniu a homografiu zároveň. Týchto príkladov bolo rovnako sedem, a to predstavuje 4,67% z tvorby.

Ďalšími frekvencovanými prvkami sú frazémy a metafory. Pri frazémach sme odhalili dvadsaťštyri príkladov tzn. frazémy majú podiel 16%. Vo vybraných dielach sme narazili aj na dvadsaťdva metafor, čo predstavuje 14,67% z celkovej tvorby. Zároveň sme zaregistrovali šesť príkladov kolokácií, čo predstavuje 4%. Pri metonymií bolo príkladov

taktiež šesť, takže podobne ako pri kolokáciách je percentuálne zastúpenie 4%. Synonymia a antonymia zastupujú menej časté prvky, zatiaľ čo antonymia bola zaznamenaná iba jedenkrát (0,67%). V prípade synonymie sme identifikovali dva príklady (1,33%).

Po zhrnutí numerických dát, sa ďalej v práci presunieme k bližšiemu popisu jednotlivých javov paradigmatických a syntagmatických vzťahov. Pri popise javov využívame vybrané príklady pochádzajúce z tvorby skupiny. Zameriavame sa na popis typických príkladov, zmieňujeme aj komplikovanejšie príklady u ktorých môže byť identifikácia polemickejšia. Čitateľovi takýmto spôsobom poskytujeme náhľad o tom, akým postupom sme postupovali pri identifikácii javov.

7.5. Kvalitatívny popis vybraných príkladov

7.5.1. Javy paradigmatického vzťahu

7.5.1.1. Synonymia a antonymia

Podobne ako v teoretickej časti, pri paradigmatických vzťahoch medzi lexémami začíname so synonymiou. Vo vybraných dielach Les Luthiers sme zaznamenali dva príklady výskytu, a to v diele *La redención del vampiro*, kde sa objavil tento príklad: „*Los aldeanos que llevan ciento años, dijo que llevan siglos.*“ Oba príklady popisujú rovnaký časový úsek – sto rokov. Ďalším príkladom je slovo „*petitorio*“ z diela *Las majas del bergantín*. Spočiatku sme sa domnievali, že ide o polysémické slovo, nakoľko slovo *petitorio* sa objavuje aj vo vlastnom glosári Les Luthiers. Toto substantívum je podľa *DRAE* využívané v zmysle *žiadost' či prosba*. Podľa glosára skupiny je slovo kombináciou francúzskeho slova *petit* vo význame („malý“) a „*torio*“ (ako „prosba“), takže sa slovo využíva vo význame malá prosba.

Pri skúmaní výskytu antonymie sme zaregistrovali jeden príklad. A to práve v diele *Homenaje a Huesito Williams*, v ktorom sa objavuje výrok: „*Quisiera antes de nada antes de todo presentar a mis músicos.*“ Hrubo vyznačenú časť výroku sme identifikovali ako antonymá a to z dôvodu rozpoznania opozit „*todo–nada*“ („všetko“ a „nič“), ktoré môžeme voľne preložiť ako „skôr než nič resp. skôr než všetko“ a „predovšetkým.“

7.5.1.2. Homonymia, homofónia a homografia

Predpokladom najuzuálnejšieho prvku v diele bola homonymia a to konkrétne homofónia. Po preskúmaní užítých javov vybranej tvorby je potrebné konštatovať, že tento odhad bol na základe analyzovaných javov mylný, pretože najuzuálnejším javom je, ako sme vyššie uviedli, polysémia. Homofónia zastupuje druhé miesto v početnosti príkladov. Pre koherentný prehľad uvádzame hneď niekoľko príkladov.

Pri predstavovaní skupiny sme upozornili na homofóniu v názve diel ako „*Quien conociera a María, amaría a María*“ Homofónia pri preklade do slovenského jazyka však stráca svoju esencialitu. Tento názov prekladáme ako „kto by poznal Máriu, miloval by Máriu“⁵⁰. Slová „*a María*“ spolu s „*amaría*“ sú homofónne analogické.

Objavujú sa homofónne výrazy aj priamo v diele *Luthierapia*, konkrétne v dialógu ako: „*No es el cuerpo, es la mente, si quiere que me lamente, me lamento.*“ Hoci môžu byť slová fonicky analogické, ide o dvojicu odlišných slov, čo nám indikuje rozdielny slovný druh. Substantívum „*la mente*“ prekladáme ako „mysel“. Zatiaľ čo slovo *lamente* je sloveso tretej osoby, v prítomnom čase, vyčasované podľa spôsobu konjunktív od slova *lamentar*, v preklade „ľutovať sa.“

Taktiež sme zaznamenali príklady homofónie v diele *El acto en Banania*, v ktorom D. Rabinovich zámerne číta text chybne, čím baví publikum. Objavuje sa: „*Las obras de Mastropiero cuando ya era grandecito, cuando ya eran grandes hitos.*“ Slová sú fonicky podobné, pri grafickej transkripcii registrujeme rozdiely. V prípade slova „*grandecito*“ hovoráne o expresívnom slove tzn. diminutívum (zdrobnenina) odvodené od adjektíva „*grande*“ („veľký“). Avšak v slovenskom jazyku slovo „veľký“ nedokážeme modifikovať na diminutívum. Pri druhom príklade „*grandes hitos*“ prekladáme ako „populárne hity“. Keďže sa hláska *h* v španielskom jazyku nevyslovuje, pri vyslovení oboch výrazov môžeme nabudiť dojem, že ide o analogické slová. V diele *La comisión* sme zaznamenali homofóniu: „*Hoy es*“ a „*Oh yes.*“ Opakoval sa prípad s hláskou *h*. Prvý príklad prekladáme ako „dnes je“, kým druhý výraz „*oh yes*“ je exklamácia pochádzajúca z anglického jazyka, ktorú môžeme voľne preložiť ako „oh áno!“. V príkladoch homofónie, ktoré v tejto časti práce popisujeme, môžeme postrehnúť, že spomínaná hláska *h*, sa často vyskytuje v tomto jave.

Zaznamenaná bola aj homografia, ale už v nižšom počte. Napríklad v diele *Así hablaba Salí Baba* sme objavili homografiu a poskytli sme transkripciu príkladu: „*Todo es*

⁵⁰ [LK]

apenas nada. El pez es todo porque nada.“ Slovo *nada* bolo spomenuté pri uvádzaní homografie na začiatku práce. V tomto prípade je to aj jeden z príkladov tzv. úplnej homonymie. Podobne sme identifikovali aj výraz „*cara, cara*“ v diele *Lutherapia*, na prvý pohľad identické slová, avšak s iným pôvodom a významom. Ako uvádza DRAE „*cara*“ môže indikovať substantívum v ženskom rode „tvár“ z lat. cara. Zároveň ide aj o adjektívum „*cara*“ v ženskom rode, singuláru tj. „drahá“ z lat. carus. (Real Academia Española, ed. 23.7., online, heslá: „*caro*“ a „*cara*“)

7.5.1.3. Polysémia

V dielach skupiny Les Luthiers je polysémia hlavnou zložkou celej tvorby. Celkom bolo nájdených tridsaťdeväť príkladov polysémie, čo z tohto javu robí najuzuálnejší jav.

Začíname referenciou na teoretickú časť práce, kde sme pri popise polysémie ako príklad uvádzali slovo „*la hoja*“ ako „list“ a „papier“. Tento príklad polysémie sme identifikovali v úvodnej prezentácii diela *Encuentro en el restaurante*, kde jeden z členov zoskupenia hľadá chýbajúci papier (*la hoja*), svojmu kolegovi prikáže doniesť mu chýbajúci „papier“, aby mohol dočítať úvodný text. Vplyvom polysémie mu kolega prinesie „list“ zo stromu, taktiež *la hoja*. Táto chybná zámena významov pobaví publikum.

Jedným z prototypických príkladov polysémie, ktoré sme objavili v tvorbe, je španielske slovo *amante*. Toto slovo je možné interpretovať ako „milovník“, ale aj ako „milenc/milénka“. Medzi týmito slovami existuje určitá korelácia, keďže obe sú sémanticky prepojené so slovami *amor/amar* „láska“ a „milovať“. A totiž slovo *amante* sme identifikovali ako polysémické slovo. Zároveň, z kontextu bolo možné jasne porozumieť, že ide o slovo takéhoto charakteru.

Následne sa objavuje slovo *corona*, v diele *El rey enamorado*, toto slovo môžeme preložiť buď ako „koruna“, ako symbol kráľovstva resp. moci. Zároveň „*corona*“ (prekladáme ako „korunka“) je z anatomického hľadiska vrchná časť zubu umiestnená, resp. pripevnená k ďasnám. Z kontextuálneho hľadiska sme usúdili, že ide o polysémiu, kde táto mnohoznačnosť bola vymenená cielene.

El poeta y el eco, dielo v ktorom sa objavuje slovo *sociedad* ako „spoločnosť“. Príklad s týmto slovom je: „*usted tiene deuda con la sociedad*“, prekladáme ako „vy máte dlh so spoločnosťou“. ⁵¹ Pre pochopenie uvádzame aj kontext: V diele ide o hľadanie strateného fiktívneho skladateľa Helmuta Bösengeista, ktorý zanechal svoju kariéru a odišiel

⁵¹ [LK]

žiť do hôr. V tomto kontexte slovo „*sociedad*“ môžeme chápať ako „spoločnosť ľudí“, najmä spoločnosť, ktorú opustil. Avšak neskôr vysvitne, že ide o „*Sociedad de Compositores*“ a ide o reálny dlh pätnásť poplatkov, ktoré neboli uhradené. Takže „spoločnosť“ v tomto kontexte vystupuje ako právnická osoba.

S menej typickým príkladom polysémie sme sa stretli v diele *Homenaje a Huesito Williams*, kde sa vyskytlo sloveso „*presentar*“, ktoré môžeme preložiť ako „uviesť“ či „predstaviť“. Tu D. Rabinovich vyhlási: „*Quisiera antes de nada antes de todo presentar a mis músicos.*“ Tento výrok sme spočiatku mylne chápali ako „predovšetkým by som rád uviedol mojich muzikantov.“ Následne sa však Rabinovich obráti čelom k svojim kolegom, a začne ich „predstavovať“ medzi sebou a dodáva, že je to prvýkrát, čo hrajú spolu, čím sa celá sala rozosmeje, keďže ide o cieľnú výmenu významu slovesa „predstaviť-uviesť“.

Obtiažna identifikácia polysémie nastala v prípade diela *Concierto de Mkpstroff*, kde jeden z členov vysloví: „*el solista ataca el tema principal.*“ V tomto prípade sme sa zamerali na sloveso „*atacar*“, ktoré je možné preložiť ako „zaútočiť, napadnúť“ (z it. *attaccare*.) Obrátili sme sa preto na *NTLLE*, kde sme skúmali význam tohto slovesa naprieč časom. Sloveso sa objavuje v slovníku „*Nebrija*“ už v roku 1495, napriek tomu význam slovesa v korelácii s hudbou, tj. „interpretovať skladbu“, sa objavuje až v roku 1917. Ide teda o rovnaké slovo talianskeho pôvodu, ktoré s odstupom času nadobudlo ďalší význam, preto bolo zaradené do skupiny polysémických výrazov.

7.5.2. Javy syntagmatického vzťahu

Ak zmienime idiomatiku, je potrebné zmieniť aj syntagmatický vzťah medzi lexémami. V selektívnej tvorbe skupiny sme identifikovali množstvo príkladov kolokácií, frazém, metafor či metonymie. Identifikácia týchto javov spočíva najmä v hľadaní anomálie a ustálených spojení. Význam týchto spojení nepozostáva z významu tvoriacich komponentov. V prípade frazém môže byť nápomocná informácia, že akákoľvek gramatická modifikácia by narušila frazému tak, ako je ustálená v jazyku.

7.5.2.1. Kolokácie

Po analýze selektívnej tvorby je vylúčená absencia kolokácií. Ich počet nebol vysoký, avšak nepotvrdil sa môj predpoklad, že sa v dielach vôbec nebudú vyskytovať. Začíname dielom s názvom *Bolero de celos*, v ktorom sme identifikovali kolokáciu „*tener celos*“ ako „byť žiarlivý“. Objavila sa aj uzuálne spojenie substantíva *papel* a adjektíva *higiénico* v diele *Así*

hablaba Salí Baba, tento výraz prekladáme ako „toaletný papier“. Aj v diele *El sendero de Warren Sánchez* sme mali možnosť identifikovať kolokáciu „*juegos de azar*“, v tomto prípade ide o „hazardné hry“.

7.5.2.2. Frazémy

Vo vybraných vystúpeniach Les Luthiers môžeme pozorovať viacero príkladov frazém. Na začiatok uvádzame príklad z vystúpenia *La tanda*, kde objavili sme frazému „*mantener a raya*“ z dát slovníka Španielsko-slovenského frazeologického slovníka prekladáme ako „držať koho na uzde/krátko.“ (BASKYTOVÁ, TRUP, 1996:395)

Uvádzame taktiež jeden špecifický príklad, kedy M. Mundstock, v úlohe detektíva vyšetrujúceho vraždu, v diele *Quién mató a Tom McCoffe*, využije výraz „*Vaya vaya!*“, aby vyjadril údiv, prekvapenie. Tento výraz Carlos Puccio, ako pomocný detektív, interpretuje doslovne ako rozkazovací spôsob od slovesa *ir* („ísť“), čo znamená „choďte!“, a rozhodne sa odísť, čo publikum pobaví.

7.5.2.3. Metafora

Dielo *Manuel Darío* je obohatené o príklady metafory, ako napríklad „*empecé a vender algunos discos*.“ V tomto prípade metafora slúži na popísanie úspechu a počiatok, kedy tento fiktívny skladateľ začal byť slávny, a teda registrujeme podobnosť deja. Intelektuálny humor je v prípade frazém a metafor častokrát postavený na doslovnom preklade. Ide aj o prípad tohto diela, kedy postava Manuela Daría informuje o tom, ako sa „stal slávnym“ s použitím metafory, ktorú sme vyššie popísali. Svoju výpoveď pokračuje s „*también vendí el reloj de mi papá*“, prekladáme ako „predal som aj hodinky svojho otca“. A teda došlo k doslovnej interpretácii použitého výrazu. Týmto doslovným prekladom opäť zabavil publikum.

Ďalej môžeme postrehnúť metaforu v diele *La comisión*: „*Los que hoy son niños, mañana serán hombres*“, ide o referenciu na rýchlosť, akou plynie čas. Opäť aj v tomto prípade je metafora interpretovaná doslovne. Medzi členmi dochádza k dialógu, v ktorom jeden druhému vysvetľuje skutočnosť, že ide o výrok s preneseným významom a nie je nutné interpretovať tento výrok doslovne.

7.5.2.4. Metonymia

Ako sme uviedli v teoretickej časti práce, metonymia a synekdocha sa v niektorých publikáciách objavujú samostatne, prípadne je synekdocha druhom metonymie. Na základe toho uvádzame príklady spoločne pod jedným termínom, a to je metonymia. Nakoľko sme v tvorbe narazili na zopár príkladov tohto javu, pár z nich popíšeme.

Ako prvé uvádzame metonymiu v ktorej dochádza k zámene celku za časť sa objavuje „*ojo puesto en la historia y otro en el presente.*“ Autor týmto výrokom apeluje nato, aby si bol človek obozretný voči minulým udalostiam a prítomnosti, pričom dochádza k zámene celku (človeka) za časť (oko).

Taktiež v diele *El poeta y el eco*, sa M. Mundstock pýta D. Rabinovicha alias H. Bösengeista, skladateľa vydávajúceho sa za pastiera, koľko má ako pastier oviec. Pri tejto otázke využije metonymiu a opýta sa „¿*Cuántas cabezas?*“ (doslovne: „Koľko hláv?“), pričom naráža na celkový počet oviec, ktoré pasie. Dochádza tu opäť k zámene celku a časti.

Zároveň sme našli aj príklad symbolickej súvislosti v diele *Quien conociera a María, amaría a María*, kde sa uvádza „*de rodillas juraste darme tu corazón.*“ Ide o symbolickú súvislosť nakoľko „*corazón*“ („srdce“) v tomto prípade reprezentuje lásku ako celok, avšak symbolom lásky je práve srdce.

7.6. Záver

Úlohou tejto práce bolo, ako sme už spomenuli v úvode, postihnúť sémanticko-lexikálne javy vo vybraných dielach Les Luthiers. Z analýzy vyplýva, že španielsky jazyk je bohatý na jednotlivé javy tohto typu. Výskum sme venovali identifikácií a interpretácií týchto javov. Ďalšou otázkou, na ktorú sme hľadali odpoveď, je početnosť a frekvencia užitia jednotlivých javov. V selektívnej tvorbe zoskupenia sa nám podarilo identifikovať celkom stopäťdesiat, (číslo 150) javov. Ďalej sme sa venovali mnohoznačnosti a spôsobom, ako je využitá v tvorbe skupiny. Polysémia spolu s homonymiou patria medzi najdominantnejšie prvky. Pri spôsobe užitia sú významy cielene zamenené, čím sa formuje zábavné prostredie pre divákov. Jednotlivých príkladov tejto výmeny je značný počet (viď tabuľka). Nezvyčajným príkladom je sloveso „*presentar*“, ktoré sme popisovali v predchádzajúcej časti kapitoly o paradigmatických vzťahoch. Na túto mnohoznačnosť členovia neupozorňujú ani nie je explicitne vysvetlená pre publikum. Koniec-koncov mnohoznačnosť je priamo

implementovaná do dialógu. Tento intelektuálny humor s využitím polysémie je u divákov obľúbený a mnohoznačnosť je hneď pochopená, resp. odhalená.

Okrem toho sme sa pri výskume zaujímali o najzaujámejší prvok vo vybraných kusoch vystúpenia. Z analytických výsledkov je možné konštatovať, že polysémia je jav, ktorý bol zaznamenaný najviac.

Ak zmienime idiomatické výrazy, môžeme skonštatovať, že skupina využíva doslovné interpretácie idiomatických výrazov. Ako sme už uviedli, javy, u ktorých registrujeme istý stupeň idiomatiky, zvyčajne neinterpretujeme doslovne. Takéto spojenie slov vytvára nový, unikátny význam. Sprievodným prvkom, ktorý môžeme postrehnúť v týchto prípadoch, je postava, ktorú reprezentuje D. Rabinovich, ako človek, ktorý týmto výrazom obsahujúcim idiomatiku nerozumie, prípadne ich interpretuje doslovne. V niektorých prípadoch je teda explicitne poskytnutá interpretácia týchto výrazov. Avšak nejedná sa o stále pravidlo u všetkých idiomatických výrazov. Ak Rabinovich nedokáže interpretovať, prípadne interpretuje doslovne jednotlivé výrazy, opätovne dôjde k pobaveniu divákov.

V práci sme sa venovali len selektívnej tvorbe zoskupenia. Pri interpretácii javov sme vychádzali z teoretických predpokladov. Nami realizovaná interpretácia javov najmä u vyššieho stupňa idiomatiky sa môže líšiť resp. môže byť vnímaná odlišne. K dispozícii neboli diela v prvých rokoch pôsobenia skupiny. V nadväznosti na túto prácu navrhujeme ďalšie štúdie, ktoré by zaznamenali javy v komplexnej tvorbe zoskupenia. Vzhľadom nato, že sme sa zameriavali na výskyt vybraných lingvistických mechanizmov, prínosná by mohla byť aj štúdia zameraná na tvorbu skupiny z hľadiska literárneho. Analýza diel počas celej trajektórie pôsobenia, by mohla napomôcť napríklad k zostaveniu komplexného glosára polysémických a homonymných výrazov existujúcich v španielskom jazyku, čo by mohlo predstavovať prínos pre príbuzné práce, prípadne pre študentov, odborníkov alebo ľudí zaujímajúcich sa o španielsky jazyk z tohto hľadiska.

8. Resumen

El presente trabajo tuvo por objeto analizar los elementos léxico-semánticos en la creación del conjunto argentino llamado Les Luthiers. Al principio del trabajo apareció una cantidad de preguntas como: ¿Qué fenómeno predomina? ¿Cómo se aplica la polisemia, el

uso es intencional o aleatorio? En caso de la idiomaticidad, ¿propone el conjunto alguna explicación o descripción del significado a su público?

Presente estudio dedicamos al uso de la polisemia y a los recursos idiomáticos en sus obras. En el trabajo, se han presentado relaciones paradigmáticas y sintagmáticas por su esencia. Luego, hemos explicado los componentes correspondientes de ambas relaciones. Las fuentes más destacadas son *Lexikológia španielskeho jazyka* (2022) de B. Ulašin, que propone información sobre la lexicología del castellano, desde la descripción de la etimología hasta los elementos pertenecientes a la fraseología. Además, otra fuente que expone información sobre las relaciones paradigmáticas y sintagmáticas es el libro de Corpas Pastor, llamado *Manual de la fraseología española* (1996). La parte teórica está basada en algunos estudios de F. Čermák. Concretamente, hemos elegido varios trabajos de él, como, por ejemplo, *Kolokace* (2006), *Frazeologie a idiomatika česká a obecná* (2007), pero también *Lexikon a sémantika* (2010). Los demás estudios y documentos están disponibles en la sección de bibliografía del presente trabajo.

En cuanto a las relaciones paradigmáticas, hemos presentado los fenómenos como la sinonimia, antonimia, polisemia, homonimia junto con la homofonía y homografía. Según las fuentes que hemos utilizado, la polisemia consiste en la variabilidad de los significados de una sola palabra, mientras que la homonimia consiste en la representación (fónica o gráfica) similar de dos palabras, cuyo origen es distinto.

Posteriormente, nos enfocamos en las relaciones sintagmáticas, desde los rasgos de la unión de lexemas con tal de formar un sintagma, hasta los componentes como colocaciones, locuciones y pemiias. Las colocaciones representan uniones habituales, frecuentes en el idioma. Por otra parte, las locuciones podríamos identificarlas como unión de palabras que se caracterizan tras su fijación e idiomaticidad de la cual disponen.

El conjunto de Les Luthiers se había formado en los años sesenta del siglo XX y pronto se transformó en el icono del humor en América Latina. Esta agrupación unió el humor junto con la música, usando el juego con palabras. Un rasgo icónico del grupo son los instrumentos informales que inventan y nombran los miembros. Además, prestamos atención a la membresía de la agrupación, al introducir brevemente los miembros más destacados del grupo.

La parte empírica del trabajo se centró al análisis de la creación de Les Luthiers. Nuevamente nos preguntamos, ¿cuál es el elemento dominante en la creación? ¿En qué consiste el uso de palabras polisémicas y unidades idiomáticas? La meta fue investigar e

interpretar los diferentes fenómenos pertenecientes a las relaciones paradigmáticas y sintagmáticas.

Para identificar los fenómenos, las fuentes utilizadas son el *DRAE (Diccionario de la Real Academia Española)*, *NTLLE (Nuevo Tesoro Lexicográfico de la Lengua Española)*. Y para las locuciones hemos utilizado el diccionario llamado *Španielsko-slovenský a slovensko-španielsky frazeologický slovník (1996)* de L. Trup y J. Baskytová.

Con respecto al análisis, hemos formado dos tablas con la transcripción de los ejemplos junto con su descripción o traducción. Éstas representan la creación del grupo desde el año 1976 hasta 2014. En total fueron encontrados ciento cincuenta ejemplos en las cuarenta y siete obras pertenecientes a quince representaciones. Del análisis podemos concluir que el fenómeno más frecuente es la polisemia, encontrada en 26% de todos los ejemplos. El siguiente fenómeno más usado es la homofonía con su 24%. Luego siguen las locuciones que representan 16% de todos los ejemplo y metáfora con el 14%. Una vez concluido el análisis, proponemos una representación gráfica de los fenómenos encontrados.

En conclusión, el análisis nos dio respuestas que buscábamos. El humor en las obras consiste en el juego de palabras, así como la malinterpretación o interpretación literal de las figuras idiomáticas. El intercambio de dos o más significados de las palabras polisémicas divierte al público.

En un apartado particular, proponemos algunos ejemplos clave de cada elemento encontrado. Empezando con la polisemia, hemos destacado el ejemplo con el sustantivo „*la corona*.“ En la creación de Les Luthiers, apareció este ejemplo en el sentido anatómico, es decir, la parte superior del diente. También apareció como símbolo de los reyes, del poder. Entre estas palabras, hemos notado la existencia de relación mutua, ya sea simbólica o visual. En total había treinta y nueve ejemplos de polisemia.

En relación con la homofonía, hemos notado ejemplos como „*aciago*“ y „*así hago*“. En los casos de la homofonía, la representación fónica es analógica. La homofonía y la homografía son fenómenos que hemos identificado ambos a la vez, o solo uno de ellos. La homografía consiste en la transcripción gráfica que es analógica entre ambas palabras. Como la pronunciación de las palabras en español no conlleva tantas diferencias, puede ser que haya casos de homofonía y homografía a la vez, o sea, la homonimia total. En el presente trabajo hemos hallado en total seis ejemplos de este fenómeno, lo cual representa un 4% de la creación.

Nos trasladamos a la idiomática junto con sus ejemplos. Empezando con la expresión „*¡Qué mala pata!*“ en la obra *Radio Tertulia*, utilizada con tal de expresar *mala*

suerte. El significado de esta expresión idiomática no tiene nada que ver con la palabra „*pata*“, ya que los significados de los componentes no forman el significado final de la expresión. También mencionamos otro ejemplo de la obra *La redención del vampiro*: „*me hago mala sange*.“ Esta expresión idiomática tiene por objeto resaltar la emoción de ira, o sea, se utiliza en el sentido de fastidar, y no tiene nada que ver literalmente con la sangre.

Por otra parte, los fenómenos menos frecuentes son la sinonimia y la antonimia. De todos los ejemplos han sido hallados dos ejemplos de la sinonimia y un ejemplo de antonimia, lo que representa 1% de la creación. Además de éstos, las colocaciones y la metonimia no son efectos muy frecuentes, ya que representan cada uno un 4% de la creación total. Podemos concluir que la suposición, que no haya ejemplos de colocaciones ha sido rebatida.

De mencionar el humor en las obras, también cabe destacar que el público disfruta de la simplicidad de un personaje que pretende no entender el significado de las expresiones idiomáticas. Dicho en otras palabras, el humor que usan Les Luthiers es intelectual, y a veces también usan el humor negro. Además, abren temas que resultan audaces, como la política y la corrupción en la política, pero también temas sensibles, como es la muerte o el engaño.

Para concluir, el trabajo propone la identificación de los elementos a partir de una selección de la creación. Desgraciadamente, el estudio de los elementos no cubre toda la creación. Por motivos de disponibilidad limitada, no hemos podido analizar las obras de los primeros años de la actuación del grupo. Y eso podría motivar la continuación de este estudio en los próximos trabajos enfocados a las relaciones paradigmáticas y sintagmáticas, con el fin de formar un glosario de las palabras polisémicas y/o homónimas. Además, un estudio de la creación de Les Luthiers desde el punto de vista literario asimismo podría conllevar beneficios tanto para los estudiantes y los expertos del español como para personas interesadas.

9. Bibliografia

ARISTÓTELES (1971). *Retórica*. Ed. Bilingüe de A. Tovar. Madrid: Instituto de Estudios Políticos.

CORPAS PASTOR, Gloria (1997). *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos. Biblioteca románica hispánica. III., Manuales.

ČERMÁK, František (2007a). *Frazeologie a idiomatika česká a obecná = Czech and general phraseology*. V Praze: Karolinum.

ČERMÁK, František (2007b). *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 2. dotisk, 3. dopl. vyd. Praha: Karolinum. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze.

ČERMÁK, František (2010). *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

ČERMÁK, František a Michal ŠULC (2006). *Kolokace*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. Studie z korpusové lingvistiky.

ČERNÝ, Jiří a HOLEŠ, Jan (2004). *Sémiotika*. Praha: Portál.

DE SAUSSURE, Ferdinand a Tullio DE MAURO (1996). *Kurs obecné lingvistiky*. Praha: Academia.

DOLNÍK, Juraj (2009). *Všeobecná jazykoveda: opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

LAKOFF, George a JOHNSON, Mark (2014). *Metafory, kterými žijeme*. Vydání druhé. Preložil Mirek ČEJKA. Teoretická knihovna. Brno: Host,

LOTKO, Edvard. (2003). *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého.

MÜGLOVÁ, Daniela (2009). *Komunikácia, tlmočenie, preklad*. Bratislava: Enigma.

OLOŠTIAK, Martin a IVANOVÁ, Martina (2013). *Kapitoly z lexikológie (Lexikálna syntagmatika a viacslovné pomenovania)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

ONDRUŠ, Šimon - SABOL, Ján. (1984). *Úvod do štúdie jazykov*. 2.vyd.. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA a ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA (2009–2011). *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe.

REYES, Graciela (2018). *Palabras en contexto: pragmática y otras teorías del significado*. Colección Bibliotheca philologica. Madrid: Arco/Libros, S.L.

RUIZ FONT, Leonor (2001). *Las locuciones en español actual*. Madrid: Arco/Libros. Cuadernos de lengua española.

TRUJILLO, Ramón (1988). *Introducción a la semántica española*. Madrid: Arco Libros.

TRUP, Ladislav a BAKYTOVÁ, Jana (2017). *Španielsko-slovenský a slovensko-španielsky frazeologický slovník*. Bratislava: Mikula

ULAŠIN, Bohdan,(2022). *Lexikológia španielskeho jazyka*. Praha: Univerzita Komenského Bratislava

WOTJAK, Gerd,(1998). *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid: Vervuert.

9.1. Elektronické zdroje

ČERMÁK, František (1,2) a CVRČEK, Václav (3) (2017). KOLOKACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2024-01-29] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOLOKACE>

Formaciones, Integrantes, Historia y Premios de Les Luthiers. *Los Luthiers de la Web* [online].[cit. 2023-12-17]. Dostupné z: <https://www.lesluthiers.org/staff.php>

HLADKÁ, Zdeňka (2017). LEXIKÁLNÍ VÝZNAMOVÉ VZTAHY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2024-01-29] Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/LEXIKÁLNÍ VÝZNAMOVÉ VZTAHY](https://www.czechency.org/slovník/LEXIKÁLNÍ_VÝZNAMOVÉ_VZTAHY)

HORECKÝ, Ján, BOSÁK, Ján a Klára BUZÁSSYOVÁ, ed. (1989). *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda. [cit. 2024-03-28]. Dostupné z : <https://www.juls.savba.sk/ediela/dynamika/dszss.pdf>

JELÍNEK, Milan a VEPŘEK, Jarmil (2017). SYNEKDOCHA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2024-02-13] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SYNEKDOCHA>

LINGEA (kolektív autorov) (2024). *Španielsko-slovenský, slovensko-španielsky slovník*. Bratislava: Lingea s.r.o. [cit. 2024-03-29] Dostupné z:

<https://slovniky.lingea.sk/spanielsko-slovensky>

Listado oficial de Espectáculos de Les Luthiers. *Los Luthiers de la Web* [online]. [cit. 2023-12-17]. Dostupné z: <https://www.lesluthiers.org/listado.php?modo=Obras>

MLACEK, Jozef, Peter ĎURČO, Jana SKLADANÁ, František MIKO, Ema KROŠLÁKOVÁ, Milada JANKOVIČOVÁ a Mária DOBRÍKOVÁ. JAZYKOVEDNÝ ÚSTAV ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED, V. V. I.

FRAZEOLÓGICKÁ TERMINOLÓGIA [online]. 1995 [cit. 2023-11-30]. Dostupné z:

https://www.juls.savba.sk/ediela/frazeologicka_terminologia/

ORGOŇOVÁ, Oľga a BOHUNICKÁ, Alena (2011). *Lexikológia slovenčiny* [online].

Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava [cit. 2023-11-09]. Dostupné z:

https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/OOAB_lexikologia.pdf

REGUEIRO RODRÍGUEZ, María Luisa (2002). *Lexicografía sinonímica española y sinonimia* [online]. In: CONGRESO BRASILEÑO DE HISPANISTAS, 2002, SAN PABLO, SÃO PAULO, SÃO PAULO (SPSPSP, BRAZIL).[cit. 2023-11-30]. Dostupné z:

http://www.proceedings.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=MSC0000000012002000100045&lng=en&nrm=iso

ZIKOVÁ Markéta (2017). MORFÉM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 2024-01-24] Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MORFÉM>

9.2. Audiovizuálne zdroje

Les Luthiers (2016). Les Luthiers – Mastropiero Que Nunca – COMPLETO [Video].

YouTube. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=h0FdUAkeb8w&t=426s>

Les Luthiers (2018). Les Luthiers – Luthierías - Show Completo [Video]. YouTube. [cit.

2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=aqRSFt8wyMY>

Les Luthiers (2017). Bromato de Armonio · Show Completo · Les Luthiers

[Video]. YouTube. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=dEw5Eiybgfg>

Les Luthiers (2018). Les Luthiers · Todo Por Que Rías · Show Completo [Video]. YouTube. [cit.2024-02-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=dShMxlUU66o&t=2794s>

Les Luthiers (2020). Les Luthiers - ¡Chist! - COMPLETO [Video]. YouTube. [cit.2024-02-20]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=f6ybD3EhiPw>

Les Luthiers (2020). Les Luthiers Viejos Hazmerreíres COMPLETO [Video]. YouTube. [cit.2024-02-20] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=99TnDh8sQOg&t=163s>

Les Luthiers (2021) – Las Obras de Ayer (COMPLETO). [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-19]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=KMvsC_eQx4E

Les Luthiers (2021). Les Luthiers Los premios de Mastropiero (COMPLETO) [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=r6npSO9znBE&t=5419s>

Les Luthiers(2023). Les Luthiers – Hacen Muchas Gracias de Nada (En MÉXICO)[Video]. YouTube. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eC9m-Z92R-k>

Videos Para Reir (2018). Les Luthiers - Aqui Les Luthiers · Show completo [Video]. YouTube. [cit.2024-02-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BrmQz2R56Q4&t=1656s>

Videos Para Reir (2018). Les Luthiers – Unen Canto con Humor · COMPLETO · [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=jYo4UegPb9U&t=3747s>

Videos Para Reir (2018). Lutherapia · Show Completo · Les Luthiers [Video]. YouTube. [cit.2024-02-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=je98bBAKvUI&t=4186s>

Videos Para Reir (2019). Les Luthiers Humor Dulce Hogar – Show completo [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0Rgg4WgGOfY&t=4381s>

Videos Para Reir (2020). 1977 Les Luthiers Viejos Fracasos [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=mwWxA1QBPMw> 1:23:53

Videos Para Reir (2020). 1999 Les Luthiers Vigésimo aniversario [Video]. YouTube. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=b5d-FU7MTik&t=15s>

9.2.1. Rozhovory s Les Luthiers

Late Motiv en Movistar+ (2016). LATE MOTIV - Les Luthiers. Charla entre grandes cómicos | #LateMotiv33 [Video]. YouTube. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=ywGL8TV8Cms>

NenecaLuthiersita (2013). Les Luthiers, en "Tiene la Palabra" (Parte 1) [Video]. YouTube. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=db6Qv8j1MG8>

NenecaLuthiersita (2013). Les Luthiers, en "Tiene la Palabra" (Parte 2) [Video]. YouTube. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z : <https://www.youtube.com/watch?v=dPtRIYeE210>

Videos Para Reir (2018). ENTREVISTA A LOS GRANDES DEL HUMOR LES LUTHIERS [Video]. YouTube. [cit. 2024-03-05]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=PW7sNnUihW0>